

FREEDOM OF THOUGHT.

A POPULAR SCIENTIFIC MONTHLY IN THE LITHUANIAN LANGUAGE.

Mėnesinis Iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovės "Laisvoji Mintis" Scranton, Pa.

Entered as Second Class Matter at the Post Office at Scranton, Pa., under the act of March 3, 1879

No. 52

Scranton, Pa., Rugsėjis (September) mėn. 1914 m.

Tomas V

Editor & Business Manager Dr. J. Szlupas, 1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

INTALPA.

Nenorime Vokiečių kultūros.....	1223—1224
Mirtis popiežiaus.....	—1224
Tapkime laisvamaniais.....	1225—1226
Cervantes.....	--1226
Kaip socialistai nemyli karės.....	—1227
Didėji Europos karė ir kokios gali buti jos pasekmės...	1228—1229
Caras Aleksandras II.....	1229—1232
Evoliucijos Mokslas Paveiksluose. <i>Dennis Hird, M. A.</i>	1233—1236
Iš mikroorganizmų srities <i>Zigmas Vitkauskas</i>	1236—1240
Na, kaip dabar stovi krikščionybė? <i>D-ras J. Danforth</i> <i>Taylor</i>	1241—1242
Šis bei tas iš Chronikos.....	1242—1244
Turkai ir Dėdė Samas.....	1244—1245
Fakyras. <i>Jahnis Poruks</i>	1245—1246

Statement of the Ownership, Management, Circulation, etc., of **Laisvoji Mintis** published monthly at Scranton, Pa., required by the Act of August 24, 1912.

Name of—

Editor,

Managing Editor,

Business Manager,

JOHN SZLUPAS, M. D.

Post Office Address

1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

PUBLISHER, THE LAISVOJI MINTIS PUBLISHING ASSOCIATION.

OWNERS:

J. TELLEYSH, 1719 Jackson St., Scranton, Pa.

FR. ŽIVATKAUSKAS, 110 W. Market St., Scranton, Pa.

J. ARDZEVICH, 1838 N. Main Ave., Scranton, Pa.

DR. JOHN SZLUPAS, 1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

Known bondholders, mortgagees, and other security holders, holding 1 percent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities. None.

JOHN SZLUPAS, M. D.

Signature of Business Manager.

Sworn to and subscribed before me this 11th day of September, 1914.

M. V. MORRIS,

Alderman 1st Ward.

(My commission expires First Monday in January, 1918).

SKAITYKIT IR PLATINKIT SEKANCIUS RASTUS:

LIETUVIŲ TAUTA SENOVĖJE IR ŠIADIEN, parašė D-ras J. Šliupas. 3 tomai; kožnas po \$1.50, visi 3 tomai.....	\$4.50
LIETUVOS ISTORIJA parašyta Simano Daukan- to 2 tomu	\$3.00
SPĖKA IR MEDEGA — Mokslas apie gamtos įsta- tymus, kaina be apdarų \$1.50 su apdarais	\$2.00
LIETUVOS PASAKOS YVAIRIOS 4 tomai, po \$1.50 vienas, visi 4 tomai.....	\$6.00
BALTRAMIEJAUS NAKTIS istoriška apysaka iš vidurinių amžių, parašė Prosper Merimė, vertė K. Rėk.,.....	75c
INKVIZICIJA arba atpirkimas žmonių nuo šėtono Parašė Kn. V. Dembskis,.....	\$1.25
KANKINTOJAI IR KANKINTINIAI UŽ MOKSLĄ. Kaina.....	\$1.00
IŠ KO KYLA MELAI ir skriaudos žmonijoje? ...	75c
DVYNIAI VAGIŲ, kiekvienas privalo perskatyti šitą Kn. V. Dembskio kningelę.....	25c
TIKRI IR NETIKRI ŠVENTIEJIE, paveikslėlis gyvenimo iš kankintinių ir kankintojų.....	25c
KAIP MASKOLIJA PERSEKIOJA LIETUVĄ. Pagal "L'Oppression Russe en Lithuanie" pa- piešė Kn. V. Dembskis	10c
KAIP GERIAUSIAI LAIDOTI NUMIRĖLI Pie- šinys d-ro L. Wehlau, iš angliško išguldė kun. V. Dembskis,	10c
AR VYSKUPAS VALANČIUS NEBUVO VILIU- GIU LIETUVYSTĖS? papiešė kun. V. Dembskis, ...	15c
UŽMUŠIMAS CARO ALEKSANDRO II, parašė Jonas Gražys,	15c
MASKOLIŲ NAGUOSE, tikras atsitikimas, atpa- sakotas d-ro J. Šliupo.....	10c
DIEVO PIKTADĖJYSTĖ, parašė Sabastijonas Faure,.....	10c
POLITIŠKOJI EKONOMIJA, kas ji ir ko mokina Pagal d-rą J. B. Marchlevskį ir kitus parašė V. K. Račkauskas.....	25c
TABAKAS, kaip jis žmonėms kenkia. LIAUKIME RUKĖ!.....	10c
LIETUVIAI AMERIKOJE sutrauka d-ro J. Šliupo kalbos, laikytos 5 dieną Birželio 1910 m. Čika- gos mieste.....	10c
MAŽOJI ARBA PRUSIŠKOJI LIETUVA 19 šimt- metyje, parašė J. Šliupas "Laisvosios Minties" leidinys.	10c
"ROJUS ir PAŽANGA." Prof. M. Dragomanov. Vertė V. K. Račkauskas. Kaina	35c
LAISVOSIOS MINTIES ALBUMAS	50c
Kun. A. Vienožinskis ir jo dainos par. Kl. Jurge- lionis.	10c
PRAŽUVO. vaizdelis, Parašė V. K. Račkauskas. 1911.....	10c

D-RO J. SLIUPO PAVEIKSLAS	10c
IŠGANYMAS VARGDIENIO.....	25c
IMTYNĖS VARGUOLIŲ SU BAGOČIAIS.....	10c
LIETUVIAI AR GERAI KELIAIS ZENGIAME PRIEKYN?.....	15c
VIEŅAKIS	5c
ADOMAS IR JĖVA.....	5c
KOKS PRIVALO BŪTI VAIKŲ AUGINIMAS IR AUKLĖJIMAS, parašė Dr. J. Šliupas.....	25c

Perkūpiams duodame gerą nuosimtį.

L AISVOJI M INTIS

1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

"LAISVOJI MINTIS" LĖSUOJA:

Amerikoje: metams \$2.00	Europoj ir kitose šalyse:
„ pusei metu \$1.00	Metams : \$2.50
„ pavienis num. 20c	pusei metu : \$1.25
	pavienis numeris : 25c

Išsiųsdink Tiktai \$1.00 doleris šiandien

Kiekviename lietuviškame name privalo rasti
EDMUNDO STEPONAIČIO RAŠTU KNINGA.

Steponaitis buvo vienas iš pirmųjų mūsų jaunuju rašytoju, kurie duoda mums pradžią grynos literatūros sričiai, kuri visu pirmiausias tikslas jau nebien žadinimas tautos, visumenės sąmonės bet ir gaivinimas, tvėrimas pačios dailiosios musu raštijos.

Taji dailių poezijos ir prozos rinkini galima gauti tiktai už \$1.00 pas:

AL. STEPONAITIS,
184 Atkins Avenue,
Brooklyn, N. Y.

"LAISVOSIOS MINTIES" KNINGYNE ir visuose kituose kningynuose ir krautuvėse. Reikalaukite visur.

Reikalaujama agentų kiekvienoje Lietuviais apgyventoje vietoje. Uždarbis geras. Klauskit apie sąlygas.

DR. A. SLIUPIUTE-JANKAUCKIENE

Gydo visokias ligas moterų, vaikų ir vyrų.

Valandos: nuo 12-2 popiet: nuo 7-9 vakare.

265 Berry Street,

BROCKLYN, N. Y.

(tarpe Grand St. ir So. 1-st St.)

TELEFONAS GREENPOINT 8

FREEDOM OF THOUGHT.

A POPULAR SCIENTIFIC MONTHLY IN THE LITHUANIAN LANGUAGE.

Mėnesinis Iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovės "Laisvoji Mintis" Scranton, Pa.

Entered as Second Class Matter at the Post Office at Scranton, Pa., under the act of March 3, 1879

No. 52

Scranton, Pa., Rugsėjis (September) mėn. 1914 m.

Tomas V

Editor & Business Manager Dr. J. Szlupas, 1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

Nenorime Vokiečių kultūros.

Vokiečiai atsispyrę tikrina, kad Alzatija ir Lotaringija jiems priklauso, nėra—girdi—Prancuzai tas Provincijas pasivogė 1681 ir 1683 m. Nešnekant jau apie tai, kad ten gyvenantieji žmonės nekenčia Vokiečių, o nori gyventi po Prancuzijos valdžia, Vokietijos užmačios neturi teisės pagrindo: juk Vokietija 1772, 1793 ir 1795 m. užgrobė Lenkijos dalis prieš gyventojų norą. o mūsų, Prūsų Lietuviai, juk atskirti yra nuo savo tėvynės, Lietuvos, ne iš dėkos Lietuvų, bet per Vokiečių pasisavinimą

Dabar Vokiečių keizeris giriasi kariaujas prieš kazokizmą, prieš barbariškus Slavus, kurie apskelbė esą karę, ir jis stojas už civilizaciją ir kultūrą, kuri dingianti, jeigu Vokiečiai taps apgalėti. Gal but tulas nežinėlis ir pamintys, kad tai teisybė yra. Bet jeigu kas nors, tai mes Lietuviai, po tiek šimtmečių vokiškos kultūros jungo, geriausiai galėtumėme svietai pranešti, kokios rūšies toji civilizacija yra.

Rods negalime užginčyti Vokiečius turint civilizaciją ir kultūrą. išauklėtą Vokietijoje, tinkamą Vokiečiams, pageidaujamą ir mylimą tikrai Vokiečių. Jie taip įsitikinę yra savo kiltumu, kad savo megalomanijoje pamiršta, jog Prancuzai, Italai ir kiti Latynai, kaip ir Anglo-Saksai yra buvę pirma, ir dabar pasilieka tikraisiais "kultūros platintojais".

Vokiečiai, kaip rašo d-ras J. Hupert, New York'o "Sun", moka suorganizuoti galingas armijas, jie yra smagus pirkliai, jie moka pritaikinti chemiškų išradimų pramonėje ir pirklyboje, jie moka produkuoti pigius pirkinius su parašu "padirbti Vokietijoje" ir parduoti gan gerai svietai rinkose. Bet savo gerumu produktai, padaryti Anglų, Prancuzų ir Belgų dirbtuvėse, labiausiai sminga akin mūsų ir Slavų ir kitų tautų. O kiek Vokiečiai padirba pardavinių, pasisavinę idėjas ir išradimus Prancuzų, Anglų ir kitų žmonių?

Vokiečių didvyriai kaip Klopštokas, Lessingis, Goethė, Šilleris, Heinė, Sudermann, Hauptmann ir kiti, be abejonės yra didi savo "Vaterlandui", bet ar jie suteikė tokį įkvėpimą visai žmonijai, kaip padarė Šekspiras (Shakespeare), Balzac, Scott, Moliere, Viktor Hugo, Voltaire, H. Spencer, Darwin, Taine, Dantė ir kiti galviniai svietai literatūros kaip pereinose, taip dabartinėse gadynėse?

Tėpliojime, skulpturoje, valstybės moksle, jurisprudencijoje ir architekturoje senos tautos Hollandų, Italų, Prancuzų ir Anglų buvo ir yra vadovais; jiems rods Vokiečiai pamėgdžiojo, bet niekad jų neviršėjo.

Didžiuosiuose išradimuose, naujose idėjose, kurios pažymi civilizaciją, didžiuosiuose atidengimuose Vokiečiai nėra vadovais, jie tik moka pritaikyti ir išplėtoti dalykus, sykį pramanytus.

Viename dalyke Vokiečiai yra dideli, beje jų troškimas Lietuvų ir Slavų žemės yra nemieruotas, ir nuo amžių jie kaujasi už pirklybinę, ekonominę ir polityšką viršenybę tarp lietuviškųjų ir slaviškųjų tautų, tuom pačiu laiku apšaukdami Lietuvius paikšais, o Slavus barbarais, pusiau civilizuota gauja, kuri naikina civilizaciją. Kokia tai begėdystė! Jie gali apgauti tik Vokiečius, bet ne visą svietai, ne žmoniją.

Lituviai turi seną civilizaciją, taip seną, kad jos pirmonius atnešė į Europą. Kas senovės istoriją pažįsta, pripažins, kad mūsų proseniai buvo mokytojai Graikų ir Latynų. Kopernikas atnešė naują šviesą visam svietai. Mickevychius užima kiltą vietą viso svietai literaturoje.

Ir Lenkų civilizacija ne taip jauna. Krokuvos universitatė gyvuoja nuo 1364 m. Jų literatūra yra graži ir pavisokeriopinta. Jų poetai Slovackis, Krasinskis, net toks Jos. Conrad, kurs rašo angliškai, ir garsusis Henrikis Sienkevychius, kurio ir mes turime išguldytą "Quo vadis?" ir kuris laimėjęs yra Nobelio dovaną, nė kiek nėra menkesni už Vokiečių rašytojus.

Maskolių Puškin, Dostojevskij, Turgenjev, Gorkij, Tolstoj yra įgyję garsą po visą svietai. Ir šiaip visos

Slavų tautos turi savą literatūrą. Muzikoje atsižymėję yra lenkai Frederikis Chopin, Lietuvys Moniuška, Čaikovskis, Dvorak, Smetana, Paderevskis, Rimskij-Korsakov, Rachmaninov, ir daugelis kitų esti amžinu šaltiniu įkvėpimo. Net muzikoje, Italų, Prancuzų ir Slavų veikalai labiausiai mėgiami didumos žmonių.

Meno srytyje, pramonėje ir moksluose, Maskoliai, Lenkai, Čechai ir kiti Slavai prisideda prie tolynžengos mūsų civilizacijos, nors kartais trisiasi labai sunkiose sąlygose. Tarp gyvų mokslininkų juk reikia paminėti Lenkų, ponę Curie, iš gimimo Skladovską, pagarsėjusią radiu išradiniais.

Reikia pasakyti, kad nė Lietuvių nė Slavų tautos netrokšta nė nemyli Vokiečių kultūros. Jie turi savą. Jiems karti ir prikli yra Vokiečių polytiška viršenybė. Iš lėto, laipsniais, jie įrengia savo pirklybą, savo pramonę, ir atsikratys su laiku nuo pigių vokiškųjų pirkinių. Prisaustosios Lietuv-Latvių ir Slavų tautos trokšta ir reikalauja savo polytiško nepriklausimumo.

Seniaus, rods, Rossija mus ir kitas tautas spaudė; bet ir Rosijai atėjo laikas susiprasti: po carų valdžia, ar carų nelikus, įgys tautos autonomiją. Polytiškam-gi tautų neprigulmingumui neprietelinga yra Vokietija ir Austrija. Abidvi dreba iš baimės, kad neteks Lietuvių ir Slavų, iš kurių tiek daug praėityje pasipelnė, ir todėl dabar turime visaeuropėjiškę karę, kurioje Vokiečių gobšumas gresia paskandinti Europos civilizaciją ir kultūrą.

Ir mes nuo Vokiečių kratomėsi ir purtomėsi. Atiduokite mums Mažąją Lietuvą, kurią užgrobėte ir suvokietinote? Susitelkę Lietuviai ir Latviai kruvon, išsteigs lietuviškai latvišką respubliką, iširengs savo mokyklas, praplatins pramonę ir pirklybą, pagerins žemę, ir gyvens laimingai, mylėdami laisvę, šviesą, dorybę ir gerovę.

Mirtis popiežiaus.

Mirus popiežiui, Piuui X, pereitą mėnesį prezidentas Wilson Vatikanui pasiuntė telegramą, apgailistaudamas "didelį nuostolį, kurį nukentėjo krikščionių svietas." Ar gi tai neveidmainystė? Kokis čia svietui nuostolis įvyko? Ką tokio kilto tas popiežius parašė ar padarė? Ar jis pagerino žmoniją? Kiek žinome, viskas atbulai: jis mėgino sustabdyti tolynžengą ir apsišvietimą žmonijos ir, jeigu būtų galėjęs, būtų viską grąžinęs į vidurinius tamsos amžius. Jis buvo galva suokalbininkų, kurių troškuliu yra laikyti svietą nežinės ir prietarų purvuose, buvo galva ištaigos, kuri nuo amžių buvo ir tebesti prakeiksmu svieto. Roma buvo ir esti nedraugu auklėjimo, atskiro nuo bažnyčios. Kaip kitur, taip ir Hispanijos konkordate su popiežiumi 1851 m. skaitome: "Mokymas universitatėse, kolegijose, seminarijose ir viešose ar privatinėse mokyklose turi taikintis su

katalikų doktrina, ir neturi trukdomi būti vyskupai sergėjime čystumo doktrinos ir religiškame auklėjime jaunuomenės net viešose mokyklose."

Ir koki "auklėjimą" bažnyčia suteikė per mokyklas? Aišku visiems iš pasekmių. Hispanija tokias mokyklas turėjo šimtais metų, vienok valstijos vyras, Señor Margall, neseniai pasakė: "Tris ketvirtadaliai mano vientaučių nemoka skaityti, ir dauguma skaitančiųjų nė nesupranta, ką skaito."

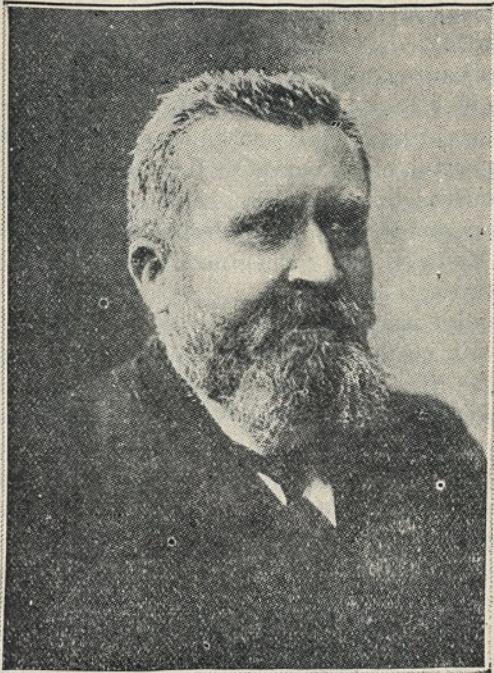
Tas pats dedasi Italijoje, Portugalijoje, po visą pietinę Ameriką, ir Meksikoje, kur 60% gyventojų nemoka nė skaityti nė rašyti, lyginai kaip Maskolijoje, kur mokytiniai priversti yra mokintis katechizmą, gyvenimus nebuvusių šventųjų, ir tik mažumą skaitymo ir rašymo.

O kaip apkantoja "šventoji Romos katalikų bažnyčia" žmogaus privatinę mintį ir tuos, kurie atmeta jos doktrinas ir dogmas? A. D. White sako: "Pastebėjo geriausieji Anglijos filosofai ir istorikai, kad iš visų organizacijų žmogaus historijoje Romos bažnyčia sukurstė didžiausią pragožimą nekaltu kraujo. Kas pažįsta historiją, patvirtins tokį tikrinimą". Kodėl ji to nebedaro šiandien? Tik todėl, kad nebįstengia; tegul ji atgautų savo senąją galybę, matytumėme, kas būtų. Ar čia seniai vienas vyskupas, klausiamas, ką darytų su protestonais, jeigu bažnyčia atsigriebtų, pasakė: "O Jėzau! pasijustų, kad jiems karšta!"

Kuningas Phelan, redaktorius *Western Watchman'o*, nesislepia su įtikėjimu, kad Inkvizicija buvusi geru daigtu ir "jis nematęs reikalo ją teisinti;" ir regimai jis džiaugtųsi, jeigu ji atgytų eretikų pabaudai. Duok galybę, ir Romos bažnyčia vėl užmušinės, degins ir naikins šimtus milijonų "dėl dievo garbės". Tai kam gailistauti mirimo tokių siaubunų, kaip popiežius Pius X?

Ir kam popiežius mirė? Juk Romos bažnyčiose yra pilna šventųjų blauzdkaulių, šventų švarkų ir sijonų, nuolaužų šv. kryžiaus ir kitų "šventų" relikvijų, kuriuos nuolatos stebuklingai ligonius gydo? Kodėl popiežius nesišaukė prie tų šventenybių? Ar gi tos šventenybės tik kvailiems tikintiemsiems? Žinoma, nekitaip. Popiežiai ir kuningai šaukiasi prie gydytojų, o ne prie riešo šv. Onos, ne prie vinių, kuriomis prikalta buvo Jėzus prie Kryžiaus, ne prie makaulių šv. Petro, kurių yra bent 30 vienoj Europoje, nešnekant jau apie 15 šventų švarkų ir tiek šmotų šventojo kryžiaus, kad galima būtų laivas padirbdinti. Jeigu Pius X būtų apsilankęs Lourdo koplyčioje, jis būtų toks linksmas bešas kaip pavasario veršiukas, ažuot ką dabar tyso atšalęs negyvėlis. Ar ne kvailys, kad nepasinaudojo tokia proga pasveikimo?

Ar stebėtina, kad svietas nežengia prieky, pakol yra milijonai, įtikintieji apgauliams, pridengtiems taip vad. "religija". Bet ateina artyn galas ir niektikėjimams.

Jean Leon Jaures.

Tapkime laisvamaniais.

Lietuviai džiaugėsi, kad bėgyje pastarųjų 25 metų jie pašoko gerokai priekyn ir apšvietime ir vaizboje, nors gyvena sunkiose sąlygose.

Žinome gerai, kad tolynuženga — kur mes negyventume — priguli nuo išsiplėtojimo polytikos, civylės, industrialės, ir ypatiškos laisvės. Liuosybė gi presos, minties, kalbos, ir sielos tai labai svarbus yra dėsniams tautos išsiplėtojime.

Kas įtiki į tokią laisvę, tas vadinasi laisvamaniu, ir mes norime keletu žodžių paaiškinti pamatinius dėsnius ir tulus siekinius laisvamanių. Kas nori turėti laisvą mokslo dvasę, tas turi mylėti faktus arba buitį, nežiurinti tai, kokią veikmę jie turėtų į jo viltis, baimes ar likimą.

Pirmų pirmiausiai visi laisvamaniai reikalauja pilno ir laisvo ištyrinėjimo ir apsvaistymo dalykų — mokslo šviesoje. Nors tai išrodo išmintingu reikalavimu, vis gi rasime vienus — kitus jam bėprieštaraujant, ypatingai kuningus ar bažnytinius žmones, kurių tikėjimas remiasi ant padavimų religijos.

Antras dalykas, ko laisvamaniai reikalauja, tai — išauklėjimas, ir išvadavimas žmonių nuo baimės bei prietarų, kuriuos įbruko svietui padavimų religija.

Laisvamanis nepripažįsta įkvėpimo ir neklaidingumo Žydu biblijai ir tikrina, kad ji yra žmogišku padaru. Patyrimėjimas tų kningų parodo tiek turint klaidų mokslišku, ethišku ir historiškų, kad jokiu budu biblija negali vartojama buti kaipo autoritatė. Historija, mokslas ir ethika netik atrodo biblijos klaidas ir nedorybes, bet ir kad jos hėrojai — didvyriai yra teikų ar pasakų prasimanymu.

Prilygintinis religijų tyrimėjimas priparodo, kad visas religijas pasigamino žmogus ir jas plėtojo, kaip kad plėtojasi gentės ar veislės žmonijos.

Laisvamanis tikrina, kad moralybė ir ethika, arba prietikiškai žmonių vienas prie kito, su visu neprideria nuo įtikėjimų ar religijos, bet kad ramstosi regulomis, kurias išplėtojo patyrimas. Laisvamanis palaiko evoliucijos thėoriją, ir mano, kad ji tikrai išaiškinanti prasidėjimą, ugi, ir išsiplėtojimą gyvunų, drauge ir žmogaus. Štai ką toji thėorija mokina: Visi įvairūs gyvunai ir augalai, kurie gyvena šiądien, ir visi organizmai, kurie kuomet nors yra gyvenę ant žemės, nėra buvę dievo sutverti, kiekvienas atskirai pats savyje ir savoje veislėje, bet išsiplėtojo laipsniškai, bėgyje daugelio milijonų metų, iš keletos ar gal but vieneriopus pirmapradinės formos. Tad ir žmogus, augščiausiai organizuotas nugarkauluočius, randa savo tiesioginius prabočius bezdžionėse į žmogų panėšinėiose, o tolyn atgal einant, menkai organizuotose žuvyse primariškės gadynės.

Kad žmogus išsiplėtojo iš žemesnių vertebratų, nėra jokios abejonės. Nesenai Chicagos universitatė užklausė daugelio žinomų mokslinčių, ar jie įtiki ar neįtiki į evoliucijos thėoriją, ir pasirodė, kad šių dienų mokslininkai visatinai jaje įsitikinę yra.

Iš mokslų apie gyvastį, biologijos, kuri apima anatomią, fiziologiją, ir zoologiją, mes galime štai kokias išvadas padaryti apie dušią: Ypatos dušia turi savo prasidėjimą, ir mes žinome net valandą, kada tai įvyksta, beje kada vyriškasai gaivalas susitinka su moters kiaušiniu. Tai gi tai, ką vadiname žmogaus dušia, negyvavo pirmiau, bet gyvenimą pradeda valandoje apvaisinimo; tai telpa chemiškose ypatybėse cellės, kuri esti nešiotė paveldėjimo motiniškame kiaušinyje ir tėviškame spermatozoone. Todėl nėra galima išmanyti, kaip dalykas taip bepradedas savo butybę, vėliaus įgyti galėtų nemirtinumą.

Susipažinę su mokslu, mes atrandame, kad senosios formos paduotų mums religijų nebetekusios yra papėdės, ant kurios galėtų užsilaikyti, ir kad klausimą, ar yra koks "dievas" ar jo nėra, kiekvienas žmogus pats sau atsako. Reikia aiškiai išmanyti, kad jokis laisvamanis neįtiki tam, kad jo dabartinė ar busimoji gerovė

prigulėti galėtų nuo įtikėjimo ar neįtikėjimo į butybę žmogaus, vardu Jėzus, kurs, sako, gyvenęs apie 19 šimtų metų atgal ir kurio manomoji gyvata tapo pagrindu tiek daugelio sektinių religijų. Atrodymai, kad jis gyvenęs yra—be Naujojo Testamento—labai yra menki, ir tas pats Naujasai Testamentas tiek priešinasi pats sau ir tiek turi pakišų (interpoliacijų), kad jo liudijimai neturi jokios vertybės. Mes atmetame šalin “Jėzų” ir “krikščionybei” priskaitome didumą ydų mūsų civilizacijos.

Sutvėrimas medegos,—jeigu jis kuomet nors yra buvęs—pereina žmogišką išmanymą, ir todėl negali būti dalyku mokslinio tyrinėjimo. Mokymas, kad tula viršgamtinė galybė sutvėrė medegą, yra prasidėjimu religijos, o kur prasideda religija, ten baigiasi mokslas ir išmintis.

CERVANTES.

Miguel de Cervantes Saavedra, vienas iš didžiausiųjų Hispanijos poėtų—rašytojų, kurių ir visas svietas pažįsta, gimęs yra iš senos Galicijoje šeimynos, 9 d. spalio 1547 m. Mokinosi Salamankoje, vėliau ir Madride, kur jis atiduotas tapo globon mokyto thėologo Juano Lopez de Hoyos, kurs tuomet literatūros profesoriumi buvo universitatėje.

Nesistebėsime, kad tuomet Cervantes pamylėjo poeziją ir didumą laiko praleido berašydamas elegijas, balladas, sonetas, ir romanėlių *Filėnų*. Turėdamas 22 metų amžiaus, jis nekuri laiką tarnavo pas kardinolą Giulio Aquaviva Romoje. Bet su poezija ir tarnysta nesisekiant, Cervantes užsimanė eiti kariuotę, ir tad atsidavė Marso tarnystai.

Taip tad 1570 m. jis liuosnoriai stojo po komanda popiežiaus admirolo Marko Antonio Kolonos, ir smurčiai kovojo prieš Turkus. Mušyje pas Lepanto šuvis sužeidė jį ant viso gyvenimo, ir su pažeidimu kairės rankos praktiškai užsibaigė jo kareiviavimas.

Po 1571 m. Cervantes šlaistėsi šian ir ten, ant žemės ir jurių, iki sykių užpultas Algerijos piratų jis pateko į nelaisvę, ir vergauti turėjo per keturius metus, iki galiaus draugai jį išpirko 1580 m.

Sugrįžęs Hispanijon, jis ištojo da sykių į kariumenę, kurią Pilypas II siuntė prieš Portugaliją, ir nors vienerankis budamas atsižymėjo ekspedicijoje į Azorus. 1584 m. jis vėl sugrįžo Hispanijon, ir pasitraukė į privatišką gyvenimą.

Tiesėji ranka buvo sveika, ir todėl Cervantes dabar vėl ėmė rašyti, tik šiuom sykiu ne poeziją, bet prozoje, ir štai išėjo meiliaraštis *Galatea*, kuris mažai terado skaitytojų.

Nesisekiant su poezija ir su romanais, Cervantes vedė pačią, ir mėgino rašyti teatrams. Bėgyje keletos me-

tų jis parašė bent 30 dramų, iš kurių tik dvejetas, o ypačiai *Numancia*, teatreipė žmonių domą.

Tad, rodos, visai nesisekė, niekas nesisekė. Prisiėjo sunkiai kauties už buvį, ir Cervantės griebėsi už to, kas papuolė. Nuo 1588–99 m. jis vargingai gyveno Sevilleje. Sykių jis net laivyno kamisoriumi pastojo, bet ir ta vieta mažai pelno tedavė. Karalius, nors prašomas, geresnės vietos nesuteikė. Apie 1599 m. tulas senas abatas pasamdė jį rinkimui dešimtinės Argamadillos srytyje. Kada jis tai pamėgino, kaimiečiai užpyko, sumušo jį ir imetė į kalėjimą.

Jau rodėsi, kad Cervanteso saulė nusileidė ir užstojo naktis ant visados; tik štai La Manchos kalėjime besėdėdamas, jis sumane veikalą *Don Quixote*, kurs pagarsino rašytoją po visą svieta. Veikalas iš spaudos išėjo 1605 m. ir svietas po šiai dienai beskaitydamas jį, negali susilaikyti nuo juoko. Nors veikalas yra satyriškas, jis visas yra perimtas poezija. Vyriausiu du pobudžiu, aplink kurius sukasi visa pasaka, taip yra teisingi sulyg žmogiškos prigimties, kad jie tinka visoms šalims ir visiems amžiams. Šale pajuokimo senų Hispanijos ricierių papročių, Cervantes pamokina, kad valyva širdis ir kiltą dvasę apturi džiaugsmus, kurių nelaimės ir paklydimai neįstengia suteršti ir sujuodinti. Svajonėse senojo Don'o ir paprastame išmintingume Sancho Panzos mes atrandame patys save, mūsų įdomų žmogiškąjį gyvenimą, su visais jo prakilnumais ir ydomis.

Nors *Don Quixote* buvo žmonių priimtas su pasigėrėjimu, tačiau autorius piningų ne kas žin kiek telaimėjo. Kaip pirma, taip dabar jis buvo bėdinas, ir veltui stengėsi palopyti savo gyvenimą. Patylėjęs keletą metų, Cervantes apskelbė dvyliką pavyzdinių pasakų *Novels Exemplares*, 1613 m., ir *Viage al Parnaso*, 1614 m., taipgi labai kiltą veikalą. Veikiai jis išleidė aštuonias naujas dramas, bet tos mažai kam parupo.

1614 m. tulas Alfonso Fernandez de Avellaneda paskelbė Tarragonoje taip vad. tąsą *Don Quixote'o*, kur rašytojas nepasigailėjo pašaipos ir paplavų išpilti ant Cervantes'o. Žinoma, Cervantes gerokai nukentėjo nuo tų teršimų, vienok jis žmoniškai atsikeršijo pats išleidamas, 1615 m., tikrąją tąsą *Don Quixoto*.

Artinanties amžiaus pabaigai, Cervantes rado globą pas grovą iš Lemos, kurs palengvino jo vargingumą. Paskutinius metus jis gyveno Madride, kur ir pasimirė 23 d. balandžio 1616 m. Vieta, kur jo lavonas tapo palaidotas, netapo nė akmeniu pažymėta. Jo gi novellė *Rupesėiai Persilio ir Sigismundos* tapo paskelbta autoriui numirus. Kada 1835 m. namas, kur poetas gyveno Madride, tapo perstatytas, tai skulptorius Don Antonio Sola pasirupino priešakyje pastatyti Cervanteso biustą.

Smagu būtų lietuviškoje kalboje pasiskaityti kad ir sutrumpintą Cervanteso geriausiajį veikalą. Bet kas jį parengs?

Kaip socialistai nemyli kares.

Neseniai dar girdėjome iš burnos visų socialistų, kad jie vieni teesą humanitarais ir santaikos mylėtojais, kad jie nekenčią karių, tvirtovių, kariškų laivynų, armijų, net milicijos ir policijos. Kad tai neteisybė, šiandien lengviai kiekvienas gali persitikrinti. Socialistai myli kraujo praliejimą, ir jie tikrina, kad be jo, be kraujo upelių, nebus panaikintas kapitalizmas, suprask: kapitalistai, ar maži ar dideli! Šiandien jie skelbia meilę taikos ir nereikalingumo karių tik todėl, kad jie ilgai niui be kliučių galėtų konfiskuoti turtus svieto ir paimiti valdžią į savo rankas.

Socialistai taip įtužo už visokius nėra šmeižtus, prieš juos leidžiamus, kad per New Yorko laikraštį *Call* atvirai paskelbė (15 d. rugpjūčio šįmet), "kur jie stovi". Jie sakosi paduodą žinias "karės prieš karę", beje kad socialistai visaeuropėjinę karę išnaudosią "laban busimosios socialės revoliucijos". Visų tautų socialistai tik ir tetrokštą tos socialės revoliucijos, beje kad darbininkai visų šalių užsipultų ant darbdavių, sumaltų juos, ir panaikintų pasibjaurėtinąją klasių valdymieravimą. Dabartinėje gi karėj tegul kuomi daugiausiai kraujo nuleidžia viena vyriausybė kitai, o jie, socialistai, jau nebeversią nė nebeprtestuosią, bet naikinsią, taip, naikinsią kapitalizmą.

Tą netik *Call* pasako; tą girdime iš burnos kalbėtojų, ir jie agituoja kaip sumanydami nugriovimą šiandieninių socialių įstaigų, kad įsteigus "kooperatyvę respubliką". Vieni tikisi konfiskuoti lobius kapitalistų, žinoma didžiųjų ir mažųjų, ar tai bus pramonininkai ar fermeriai, ar susitaupiusieji turteli, idėtą ar į sutaupymo bankus, ar į geležinkelių, pramonės ir draugijos kooperacijas; jeigu geroju nebus galima konfiskuoti, na, kas bėda? galima juk panaudoti dynamitas, šautuvas, kanuolės. Juk V. Berger'is (1909 m.) linkėjo, kad kiekvienas darbininkas, belaukdamas taip laimingos valandos, namie turėtų ant pagatavės gerą šautuvą ir išteklių amunicijos, ir reikalui parėjus, kad galėtų savo balsavimą sudrutinti kulkomis.—Taip pat J. Spargo, vienas iš socialistų vadovų, sako, kad "visi, kurie priešinasi, bus nušluoti šalin, kaip šapai siautime vėsulos." Berlyno *Vorwaerts* tikrina, kad militarizmas tam tik reikalingas, kad buržuazija "atgintų savo viešpatavimą nuo proletarų." *Appeal to Reason* sako, kad "darbininkai įgys, ko ncri, nors reikėtų išskersti milijonus, nėra niekas neturi tiesos gyventi, kas negelbsti produkuoti lobius, kurie palaiko planetos gyventojus." Ir Marx'o bei Engels'o Komunistų manifeste skaitome, kad proletarų užduotimi yra naikinimas ypatingos savasties, prievartingas parbloškimas visų esančių socialių sąlygų.—Tą patį rasi kningose ir girdėsi kalbose. "Tegul valdančioji klasė dreba komunistų revoliucijoje."

Argi nebaisus yra juokas tas socialistų "gražusis humanitarizmas", troškimas nusiginklavimo ir tarptautinės santaikos? Jie užtarauja maištą armijoje ir laivynėje, ar pabėgimą iš jų, ir todėl platina savo "literatūrą" tarpe kareivių. Bet ar visi tie ir tolygūs šauksmai ir grasinimai nugašdino karunuočius ir nebliko karių? Juk anot p. G. A. Englando, socialistai sėdį ant atvangumo valvos, ir vos spustels guzikutį nublanks caras, spustels kitą—trečią, šokinės keizeris, ir Anglijos karalius! internacionalė socialistų partija tars žodį, išmintis paspjis suerzintose smagenyse Europos valstybinių vyrų!...

Na-gi karė kilo, o socialistai atvangos valvos guzikutį nė nespustelėjo. Prieš karės apskelbimą apgynimui Serbijos, Petrograde streikavo 100,000 darbininkų, ir jie suskubo streiką atšaukti, kad išreiškus savo patriotizmą ir meilę tėvynės. E. Vanderveldė, Belgijos socialistų vadas, įstojo į karės minystrus, nors neseniai dar Bazelyje socialistų kongrese išsireiškęs buvo: "Kadangi visos vyriausybės yra kapitalistiškos, mes atvirai paskelbiame, kad patriotizmas ir socializmas vienas kitą papriešina." Anglijos parlamente visi darbo atstovai iki vienam parėmė valdžios įnešimus karės reikaluose. Ir Vokietijoje, kur sako esą 4 milijonai socialistų ir 110 sąnarių reichstage sėdi, ar kas pasipriešino keizeriui? ne, net vadovai ištraukė į karę...

Aišku tad, kad čion dalykas drumzdnas. Gal-but tuli rėksniai ir mano, ką šneka, bet daugumas socialistų yra ir žmonės ir patriotai, ir vyliugystė dar nesudarkė meilės dėl savo namų ir gimtinių. Daugumas jų nė socialistais n'esti, ypačiai Europoje. Jie yra antimonarchistai ir geidžia respublikoniškos valdžios, o Amerikoje jų siekiam labiaus atsako programas Progresistų partijos.

Tad socialistų rėkavimas apie karės blėdingumą darbininkų klasei yra miglotas, bent neišreiškia darbininkų klasės mintis. Greičiaus galime įtikėti žodžiams ar nutarimams unijų (pvd. Amerikos Darbo Federacijos, Angliakasių Susivienijimo, Lokomotyvvedžių Brolijos, kurios bent tikrai atstovauja darbininkus. Socialistai-gi nėra atstovais darbininkų klasės, tik taję nori išnaudoti saviems siekiniams. Jeigu pareitų valanda, kur socialistai užsimanytų įvykinti revoliuciją, tai darbininkai būtų vieni iš pirmųjų, kurie eitų ją nutroškinti. Darbininkai revoliucijų nemėgsta, ar revoliucijas sužadina galvos karunuočių ar galvos pusšučių.

Jeigu tokie dalykai randami tarp kitų tautų socialistų, tai ką gi besakius apie musiškius užsidedėlius? Mums išrodo, kad jie yra tik—apgauti apgavikai, daugiau nieko. Rėkia, klykia,—ir gana. Net Industrialiai Svieto Darbininkai jiems netinka, o tiejie bent tikri socialistai yra ir veikia sulyg socialistų pamatinės programos.

Quousque tandem?!

Dideji Europos kare, ir kokios gali būti jos pasekmės.

Pereitame "L. M." numeryje mes atkreipėme dėmesį skaitytojų į tas priežastis, kurios užžiebė visąsveitinę karę. Šiandien pašnekėsime apie tai, kas turės ir galės laimėti, ir ant kiek atsivainys žemlapis.

Nėra abejonės, kad Vokietija kalta yra netik tame, kad valstybės be paliovos ginkluotiesi turėjo, nors dėl mokesčių didumo ir liaudies vargo namie revoliucija gresė, bet ir karės užsiliepsnojime. Pastarais metais Vokietijos keizeris, ans Bismarkio išauklėtas megalomanas, stengėsi per visą srietą savo pirklybą išplatinti, užkenkdamas Prancuzijai ir Anglijai, ir todėl įsteigė didžiausias laivų kompanijas, kurių sėdenė buvo Bremen ir Hamburgas; šale to jis įsteigė didelį karišką laivyną, kad gynus ant jurių Vokietijos reikalus ir įtekme. Galingumas—tai papėdė tiesos! sakė jau Bismarkis ir atkartoj jo auklėtiniai. O kad savo kumsėią padrutinus, netik tapo įsteigtas aliansas tarp Vokietijos, Austro-Vengrijos ir Italijos, bet keizeris stengėsi draugiškai susiartinti su Hispanija ir Anglija, kad kaip-nors pasilpninus spēką Prancuzijos.

Bet Vokiečių pobudis ir išdydumas, jų landumas ir garbgodumas, užbėginėjimas kitoms tautoms už akių, ar gi galėjo kaimynams akis apdumti? Netik keizeriui nepasisėkė kaimynus apgauti, ber visur augo šale skaugės neapykanta. Rods pas Vokiečius klestėjo mokslas, o dar labjaus tojo pritaikymas pramonėje, išdarbystoje. Visi gyrė Vokiečių mokslumą ir praktiškumą, tačiau ne jų budą, ne jų civilizaciją, paremtą ant militarizmo, ne vokiškos valdžios ir biurokratijos despotybę. Ir tad, kada keizeris karėn srietą įklampino, šiandien draugų Vokiečiai neturi, nėra net Italijos žmonės neremia nė Austrų nė Vokiečių ir neleis, kad Italijos valdžia, kad ir norėtų, eitų Vokietijos grobišiams gelbėti. Jei bent pritars keizeriui Bulgarai ir Turkai, kurie tikisi savo galybę palopyti; o šiaip kitos tautos nuo Vokiečių, lyg Žydas nuo kryžiaus, atsižegnoja. Neįstabu mums tad, kad Slavai, Anglo-Saksai, ir Latynai susitelkė kruvon, kad apgalėjus vokiškąjį išdydėlių—milžiną.

Kam teks pergalė? Kad karė ilgokai pasitrauks, mums rodos, nėra galima abejoti, ir todėl matant tokias galybes besigrumiant, nėra galimu daigtu ateitį atspėti, nors linkėtina ir tikėtina, kad turės sukriušti vokiškasai arelis. Rods Vokiečių armija laimės nemaža mušių, tačiau turės metų bėgyje išsekti spēkos ir žmonyse, ir karės medegoje, ir maisto ištekliuje, o labiausiai pininguose. Žemė nėra iš kur tie dalykai galėtų būti prista-

tomi, o ant jurių juk Vokietijos laivynas neatstovės prieš laivynus Anglų, Prancuzų, Maskolijų ir Japonų. Kas kita su Anglija, kuri iš savo naujokynių trauks viska, kas reikia. Taipgi Maskolijoje liaudis nesiliaus laukus apdirbinėti ir per keletą metų nepasiges ištraukusių kareiviauti darbininkų. O Prancuzija nuo seniai garsi yra savo turtingumu, kas ypačiai su gailisčia buvo—rods per vėlai—Bismarkio patėmyta po Franko-prusiškajai karei 1870–71 m., kada Prancuzijos ukininkai nė neužtruko užmokėti 5 miliardus reikalautos kontribucijos.

Bet, leiskime, keizeris karę išloštų, kas tuomet būtų? Tokiame atvėjyje Anglija daugiausiai praloštų; mat Vokietija užgrobtų Belgiją, kur Antverpeno pirklybos uoste taptų įsteigta laivynės tvirtovė; užgrobtų taipgi Netherlandus su ištaka Rheino upės, taip Vokietijai pageidaujamus, ir su turtingomis naujokynėmis Rytų Indijose, Vakarų Indijose (sala Kurakoa), ir su Netherlandų Guiana. Tad Vokietija taptų gresmi net Panamos kanalui, kas nemažai surupintų ir Suvienytasias Amerikos Valstijas! Anglai netektų ir Gibraltaro, valdančio įeigą į Tarpžeminę jurę. Vokietija, be abejonės, prarytų ir Danią, kad užviešpatavus įeigą į Baltijos jures, ir tad Norvegija su Švedija, o gal but ir Finlandija atsidurtų po Vokietijos viršvaldyba. Taipgi Baltijos pajuris, apgyventas Latvių ir Lietuvių, neatsikratytų nuo Vokiečių pavergimo. Net tolimoji Japonija netektų savo militarės ir navalės galybės... Ar Lenkiją Vokiečiai savintųsi ar gal Austro-Vengrijai atiduotų, kas žino? Austro-Vengrija, suprantama, laimėtų Balkanus ir viešpatautų ant Tarpžeminės jurės, o Turkija įgytų Aigypą, Kypro salą, Aigajos salas, o gal net ir Graikiją. Kas liktų iš Prancuzijos? Toji netektų savo naujokynių Afrikoje, ir pati stovėtų po viršvaldyba Vokietijos, kaip mažos jegos viešpatystė. Žodžiu sakant, Vokietija—jeigu laimės šitą karę, taps viešpačiu viso svieto.

Bet—kaip augščiaus nurodėme, nėra galima kliautiesi, kad Vokietija galų gale nepraloš. Iš keizerio nepavykimo svietas tik pasidžiaugti tegalės. Anglija visados giriasi, kad linki išsiplėtojimo, nors ir mažoms tautoms. Keizeriui prasilošus, Prusų karalystė netektų Alzatijos su Lotaringija, kuriedvi sugrištų Prancuzams; netektų Poznaniškės Lenkijos, kuri taptų pridėta prie Galicijos ir karuninės Lenkijos, ir tad Lenkija kaip autonomiška šalis atsipeikėtų po carų viršvaldyba. Vokiečių naujokynės Afrikoje pakliutų rankosna Anglų ir milžiniškasai geležinkelis nuo Gerosios Vilties salavos perskriostų Afriką iki Aleksandrijos miestui, eidamas vienatinai per Anglijos teritoriją. Belgija, kuri Vokiečiams užpuolus, atsižymėjo tokiu narsumu, ir tiek

daug nupustyjimų nukentėjo, netik gautų sklypą Vokiečių žemės, bet ir teritorijas Afrikos, susiduriančias su jos naujokynu Kongo. Danija atsiimtą Šlesvig-Holsteina, o karalystės Saksų, Bavarų ir Vuerttembergų taptų paliuosuotos nuo Prusų priespaudos. Austro-Vengrija kas-žin ar beišliktų nepadalinta. Vengrai palaikys savo nepriegulmingumą, Čechai ir Moravai bene igytų laisvę; Hercegovina su Bosnija be abejonės teks Serbams ir Juodkalniečiams.

Ant galo, koks likimas mūsų tautos laukia? Pasakykite, Lietuviai, ko mes ir geidžiame? Ar tauta, įpratusi vergauti, ir užsipelno savrankiškumo? Juk ir šiandien susipratimas Lietuvių menkas yra. Kuningai tar nauja Romai ar lielinasi carams ar mirkčioja į Lenkus. Socialistai svajoja apie revoliucijas, ar tosios bus reikalingos ar ne. O diduma Lietuvių pamoja ranka ir sako: mums viens tiek, ar Lietuva bus laisva ar ne! Kur ant svieto rastum taip surembėjusią ir polytiškai neapšviestą tautą, kaip kad Lietuvių tautą?

Vis gi pasakyti turime, kad Vokietijai karėje laimėjus Lietuvių ateitis būtų labai tamsi. Patekę į Vokiečių nasrus, ištautēmėme gan greitu laiku ir apie savrankiškumą be reikalo besvajotumėme. Nuo seniai jau skelbia Vokiečiai, kad Lietuvių tautos nebėra ant svieto, beje kad Lietuviai jau esą išmirę... Nors šimtmečiais kariavome prieš Vokiečių užmačias, vienok prieš šiądykščių aplinkybių kovos už buvį mes neatsilaikytumėme, ir turėtumėme pranykti.

Yra dar viltis geresnės ir šviesesnės ateities, jeigu keizerio putnumas taps suklupdytas. Anglijai, Prancūzijai ir Rossijai laimėjus, jeigu atsikreipsime į šitas šalis su savais reikalavimais ir jeigu pasirodysime su maniais ir gabiais žmonėmis, galime tikėtis ar laisvos Lietuv-Latvijos, ar bent autonomiškos. Netik gelbėti turime savo tėvynės brolius, varge paskendusius dėlei dabartinės karės, bet dar turime rupintiesi, kad visa Lietuva taptų suvienyta; tai-gi Mažoji ir Didėji Lietuva, Latvija, ir Suvalkų gub. turi pasiduoti rankas. Girdėjome seniaus, kad ir Baltgudija stengiasi ryšius su Lietuva palaikyti ir trokšta vienokiu likimu pasidžiaugti. Kadangi tėvynėje gyvenantieji žmonės toje valandoje yra nelaimės užklupti ir savos nuomonės paduoti negali, tai pareiga tėvynei patarnauti krinta ant pečių Amerikos Lietuvių. Todėl tai ir girdisi iš daugelio pusių, kad reikia susišaukti polytiškai Lietuvų seimas, kur reikalas laisvos Lietuv-Latvijos ir reikalas gelbėjimo tėvynės tautų apsvarstytas ir akysna svieto iškel-tas.

Mūsų išmanymu, tokiu darbu turi lietuviškoji inteligentija ir lietuviškoji liaudis neatidėtinai užsiimti. Iš dangaus kepti karveliai mums į burną neįlėks. Reikia padirbėti, ir tai su pasišventimu padirbėti, o ne "kramolą" naikinti, ar internacionalizmo vėjus gaudyti. Taigi kas Lietuvis, į darbą!

RUOŽAI IŠ NETOLIMOS PRAEITIES. Caras Aleksandras II.

(1854—1881).

7. Rossijos aristokratija. Nihilistai.

PAGAL St. Bučynskį.

Naujagadyniškas liberalizmas Moskvos ciesorystėje atsirado tarp 1840 ir 1850 m.; paplito pirmiausiai tarp Moskvos emigrantų ir malkontentų užrubežyje, o potam ėmė kerėties ciesorystėje. Priiminėjo jis visokias formas; bet visados buvo pastumėtas iki galutinių ribų. Negalima jį vadinti nė "rosijišku", nė moskvišku; nės nebuvo tautiškas. Tik Maža-Rusiai už Dniepro buvo vidutiniais; bet svajodami apie atskirą tautystę, manė įsteigę iš savo provincijos atskirą viešpatystę, nepri-gulmingą nė nuo Moskvos, nė nuo Lenkijos, ir per tai pasilpnino savo spēkas.

Nešnekant apie tautiškąją suokalbi Dekabristų, vėlesniejie liberalistai pasisėmę svetimus principus iš Vakarų, išsižadėjo tėvynės, nės išsižadėjo tautiškumo. Galima juos pavadinti apaštalais valnybės. Nepripa-žindami principo tautystės, nepripažino tuom pačiu švenčiausių, pirmiausių tiesų kožnos tautos. Jų svajone tapė abstraktiška, theoretiška laisvė tulos abstraktiškos draugijos be tautų. Reališkoji laisvė jiems buvo nėkas-man-ko, o net nedraugus juose atitiko. Nevalninkai, tapė iš savo dėkos nevalninkais klaidžios teorijos, kas suteikė smugį tikriemsiems darbininkams, pasišventusiems tikrajai laisvei. Manydami, kad eina priekyn, traukėsi atgal, prie tokios formos draugijos, kuri buvo pirm kelių tukstančių metų, kada žmonija dar nebuvo susiorganizavusi į dideles savarankiškas šeimynas. Tan pasvaigiman patraukė daugelį; bet drauge padidino skaitlių priešų; nesa turėjo prieš save galybę despotų kaip lyginai žmones tikrai liberališkus, suprantančius, kad liuosybė nėra vaisiumi ideologiškų svajonių, o tik palytima, reališka prigimta tiesa, kurios naturališku perstatytoju ir išpildytoju yra kožna tauta, sužiesta nepermaldaujamu logišku bėgiu žmonijos.

Taip tapė parnešta iš Vakarų į ciesorystę priešingoji historiškai teisybei kaip ir amžinoms tiesoms gamtos teorija *anarchizmo*. Sociališki ideologai ėmė trustis dėl žmonijos, kada reikėjo manyti apie išliuosavimą tėvynės. Nestebėtina, kad turėjo susitikti su padidintu skaičiumi reališkų kartečių ir bagnetų.

Padidinimą kariumenės visoj Europoj ir paaštrini-mą skaudžių įstatymų, taipgi ir padidinimą mokesčių ir priespaudą kassyk didesnę bėdiniosios liaudies, taip žemdirbių kaip ir pramonininkų, tai vis europiškos tautos skėli šėlimui anarchizmo. Apibalamutyjo tamsią liaudį, kuri regimai nemoka kariauti prieš jų sophiz-

mus, ir nė nedasiproti, kad anarchistai yra tarpiniais jos prispaudėjais.

Savo užsidegime anarchistai nesijuto, kad esą nelabumo surengėjais, nė iššaukė padidintą despotizmą, tik kitose naujose ir nesuskaitomose formose; matydami savo nepasisekimą jie įpuolė į ekstrėmus ir parėjo į kraštutines nuomones.

Štai principai kosmopolitiškų liberalistų, nors jie vadina save moskviškais liberalistais:

“Pripažinti dievą, nemirtinumą dušios ir visatinai garbinti kokį nors idealą, ženklina: tarnauti despotizmui, išteisinti privilegijas ir atimti nuo liaudies energiją, kuri jai butinai reikalinga yra suorganizavimui gyvenimo visai laisvoje ir laimingoje formoje. Ir todėl išpažįstame atėjimą ir materijalizmą; reikalaujame, kad panaikintas būtų paveldėjimas, moterystė taip religiška kaip civyliška. Vaikai nuo gimimo iki pilnametystės gaus nuo laisvos draugijos vienokį išauklėjimą dėl visų. Pirma visoko reikalaujame panaikinimo viešpatystės drauge su visomis įstaigomis religiškoms, polytiškoms, teisdariškoms, finansiškoms, ekonomiškoms, biurokratiškoms, kareiviškoms ir civyliškoms.”

Tokia programa moskviško liberalizmo apskelbta Genėvoje 1 d. rugsėjo 1868 m. maskoliškame laikraštyje “Narodnoje Dielo”. Tai yra papėdė anos tolynžengos, kurią nuotolaik stengėsi platinti visokeriopi socialistai.

Tų žodžių nereikia imti už juoką, nors tatau taip išrodyti galėtų. Tad atvedimas draugijos į laukiniškumą žemesnį negu girinių žvėrių yra siekiu moskviškų reformatorių.

Kitoj, bet panėšioj į tą, programoj skaitome štai ką: “Vienintėliai mums brangi idėja yra tai idėja išnaikinimo radikališko, visatino, neatbutino. Už vienintėlę pasekmingą manifestaciją skaitome nepertrauktiną eilę veiklumų, kurie naikina ką nors ar ką tokį” (*Narodnyja Razpravy*, apskelbtas Moskoje 1869 m. laikraštis, kurs vadinas *urėdišku organu moksviškojo komiteto revoliucijos*).

Galima būtų nesuskaitomą daugybę tolygių citatų paantrinti; bet tų ganės perstatymui principų ir linkmės susivienijimo *nihilistų*, kitaip nesuprantančių perversmo galutinam sunaikinimui despotizmo. Bet reikia paminėti dar keletą sakinių, kad persitikrinus, kaip plačia upevieta plaukė tie principai, gresianti sunaikinti visą draugiją.

Savam laikraštyje *Kolokol* Herzenas priduria su dideliu išgyrimu kalbas savo draugo Bakunino taip vad. taikos kongrese Berne. Trečioj savo kalboje Bakuninas taip atsiliėpė:

“Giliu yra mūsų persitikrinimu, kad netik krikščionybė, bet religija visatinai ir visos religijos nesiduo da sutaikinti su morališkumu žmonijos. Jeigu iš tikro norime išsigelbėti, turime drąsiai, atvirai pakelti vėlu ką žmonių maišto prieš dieviškąjį jungą. Taigi turėki-

me drąsą buti logiškais ir tikrais! Nesidrovėkime apskelbti, kad butybė dievo yra priešinga mūsų laimei; nesutinka su mūsų vertingumu, su išminčia, su morališkumu, su liuosybe žmonių.

“Ir ar-gi ne! jeigu dievas yra, tai mano išmintis, nors būtų didžiausia, mano valia, nors būtų drūčiausia, niekuomi esti akyvaizdoje išminties ir valios dievo. Mano teisybė yra jam melas; mano valia tampa be galybės, mano liuosybė maištu prieš jį. Jis ar aš; jeigu jis yra, aš turiu dingti.”

Maskoliai, nors ir norėtų girtiesi tokiais principais, įdaigintais juose per jų vadovus ir galvinius, nebuvo išradėjais tų doktrinų. Ateizmas senas kaip žmonija. Komunistiškos teorijos žinomos buvo Graikijoje keliais amžiais prieš Kristų mythiškuose įstatymuose Minoso ir tt. Socializmas ėmė skleisties galop XVIII šimtmečio. Nihilizmą skelbė Proudhon ir daugelis kitų, kaip pirma jo taip ir paskiaus jo. Bet kuomi jie gali girties, jeigu tame garbės jieško? Taigi tuomi, kad kraštutiniuose mokymuose jokia tauta nepasistumė iki tokiam cynizmui, iki taip gyvuliškam begėdiškumui kaip jie. Su šėtonišku išdidumu pašėlimo negalima žemiaus numurdyti žmogų. Bakuninas yra tipu maskoliško kapepo išiveidyjančio sav, kad yra geniju, o dvasišką savo galybę panaudojančio tam tiktai, kad išteisinti piktdarystą.

Rods Herzeną ir Bakuniną galima pavadinti tėvais naujagadyniško maskolių liberalizmo. Turi jie net didelius užpelus savo tėvynėje todėl, kad pirmi pradėjo atidegti gangriną, kuri ėda maskolių draugiją. Iš jų mokyklos išėjo laisvai manantieji žmonės carate. Bet su nuomonėmis tų žmonių apie liuosybę joks padonas ir tikrai liuosas žmogus nesutiks.

Pritaikymui savo polytiškų principų moskviški liberalistai atrado du mušėiviu ant didelės skalės. Vieni buvo kazokas Stenka Riazin 17-me amž., o kitu Pugačev galop 18-to amž. Abudu esti nihilistams idealais pamėgždžioti. Pirmas iš jų iškapojo bajoriją su šeimynoms, sudėgino jų namus ir sunaikino ugnia šalį pa-Volgiais ant ploto kelioliokos tukstančių keturkampių mylių 1670 m. Aplink 200,000 ypatų krito po peiliais gaujų Riazino. Tas pats atsikartojo prie Katarinos II 1773 m.; Pugačev milžinišką plotą žemės tarp Dono, Volgos, Kamos, iki Uralo kalnų pavertė į plėnį. Ketvirtadalis milijono gyventojų žuvo toj skerdynėje, tarp baisiausiųjų kankynių.

Maskolių naujagadyniškas nihilizmas atėjo *ad absurdum*. Platinami jų principai savo išdykime perviršyjo visą, ką ligusta vaidintuvė sutverti galėjo. “Norime buti žmonėmis!”... tai buvo jų pradinių ir vyriausių obalsiu, ypačiai tuomet, kada žeminosi iki lygmalei pikčiausių žvėrių. Už idealą valdymo laikė *anarchiją*. Už įrankį į tą siekį—išsitarimą: “Žudykite, deginkite, buntavokite!”. Tokia buvo nesiliaujanti programa skel-

biama laikraščiuose: "Narodnaja Rasprava", "Nabat", "Vperiod" ir tt.

Taip suerzinta liaudis, atliuosuota nuo visų šeimiškos ir draugiškos ryšių, turėjo "atbudavot naują visatiną žmonišką svieta". Vienas iš vyriausių propagatorių nihilizmo carato Černiševskij, autorius romano "Čto dielat'?", išleisto aplink 1862 m., apskelbė tame veikale kaip ir encyklopediją ir kodeksą praktiškam pritaikymui to mokslo, griežtai paduodamas visus įrankius įvykinimui jo principų. Ką tik gali pramanyti geiduliai, godumas ir sugyvuojimas, viskas randasi tame veikale. Vyriausiu jo siekiu yra išravėjimas visų nuomuonių apie pareigas visuose prietikiuose gyvenimo ir visiškas išnaikinimas sąžinės. O augščiausiai stovi žemiausiai nupuolusios ypatos. Netikiasi cynikai yra kilčiausiai didvyriais.

Mandagumas, gėda, padorumas, atjautimas honoro, ypatos vertingumas priguli prie prietarų. Net fiziškas valyvumas yra prietarų; apsiprausimas nereikalingas prasimanymas, o prausilas įrankiu senos, sugadintos civilizacijos.

Apie 1870 m. nihilizmas paplito visuose be skirtumo sluogsniuose moskviškos draugijos. Matė damas, prie augščiausios aristokratijos prigulinčias, su gražiu išauklėjimu, tarpe draugijų susidedančių iš palaidžiausių šalininkų to naujo "pažangos" mokslo.

Prašalinimas "prietarų" sunaikino visokius draugijos pertvarus. "Laisva meilė" suteikė įžengą visiems ir visur. Matė motynas uždedant rankas ant galvos savų vaikų ir tariant: "Aš jus laiminu vardan Lassalės," (garsaus socialistiško raštininko).

1875 m. išėjo spaustuvėje "Robotniko" Genėvoje brošiura, kuri apsklembdama nihilizmą, drauge naikina svarbą kožno individuališkumo, kaip kožną kitą guodą. "Kuopiškumas (zbiorovošč) nusveria visą ir visamkame, nėra ypatos ir ypatų systemos ar doktrinos veda i reakciją." 1878 m. "Nabat", išeinantis Genėvoje, tą teoriją dar toliau išplėtojo, tvirtindamas, kad "absoliuti lygybė sąnarių, prigulinčių i nihilistišką susivienijimą ir stoka groso labiausiai prisidėję prie sumerinimo revoliucijiskų spēkų."

Milžiniško svarumo tas nutarimas! Taigi matome, kad nihilizmas, pradėjęs nuo neapribotos liuosybės, užbaigė neapribotu despotizmu. Įvesdinimas groso ėjo drauge su aklu ir neapribotu paklusnumu. Drauge priėmė ir paplatino principą, kad nėra jokio skirtumo užmušus žmogų ar užmušus musę. Kadangi bendramjam reikalui (obščėje dielo) galima pašvesti žmogų lyg musę, tai mirtis, ar laban draugijos, iš savo užsigėidimo, ar pagal paliepiamą, ar galiausiai kaip bausmė už nepaklusnumą ar vylių, tapė tiesiog lošimu.

Visa gi nihilistų diplomatija atsirėuė ant... melagystės. Jeigu viskas, kas iki šiol buvo laikoma labu, pavirto i juokingumą kaipo prietarai, jeigu didžiausi

užpelnai, kuriuos ikišiol vadino dorybėmis, tapė išjuokti ir priskaityti prie prietarų, tai žinoma melas, ypač ten, kur ėjosi apie "viešą labą", netik galėjo buti išteisinaimas, bet dar įsakomas. Tokiu budu nihilistų komitetas, sulyg reikalo ar aplinkybių, ar solidarizavo su ypatomis, kurios atliko piktadarystą, jeigu toji nusisėkė, ar užsigynė to solidariškumo, jeigu nenusisėkė. Todėl persergėjimas carui ar augštesniems urėdininkams apie gresintį pavojų, ar užsakai apie neišvengtina mirtį tarnavo mitriam nukreipimui atydos. Taip pat deklaracijos komiteto, nors iškilmingiausios, nereikalavo imamos buti už pareigą. Taip pat—po teisybei—elgiasi diplomatija juk ir geriausiai sutvarkytose viešpatystėse!

Taip patobulinta nihilistų organizacija išplėtojo milžinišką veiklumą ir energiją nuo 1878 m., kaip atrodo nesuskaitytini pasikėsinimai netik ant caro, bet ir urėdininkų kenkiančių laisvės reikalui, visose mažne provincijose moskviškos ciosorystės.

Nėra abejonės, kad nihilizmas yra kudikiu socializmo, bet nesiriša tiesioginiu budu su revoliucijos šalininkyste. Galop viešpatavimo Aleksandro II moskviška draugija, atvesta i desperaciją kassyk labiaus augančiu despotizmu ir anarchija, sutvėrė daug revoliucijiskų partijų su įvairiomis spalvomis. Tarp jų buvo net tokių, kurių siekiu nebuvo pilningas perversmas, bet tik apribavimas monarchiškos valdžios; kitos vėl ant pažiuros nesiskaitė revoliucijiskomis partijomis, bet turėjo dėmę patriotizmo, veikė atvirai ir darė daug trukšmo. Prie šitokių prigulėjo labiausiai partijos Slovenophilų ir Panslavistų. Sąnariai įlaidžiųjų revoliucijiskų partijų, reikalui esant, panaudojo nihilistus už įranki pervesdinimui savų siekių. Nihilistai panaudojo Slovenophilus ir Panslavistus įrankiu išpiidymui savų apsiėmimų. Kaip revoliucionistai ir Slavenophilai su Panslavistais suvis nebuvo nihilistais, bet dar grasindavo jiems, taip ir nihilistai suvis neprigulėjo nė prie įlaidžiųjų, nė prie slovėniškų utopistų; bet vieni kitus rėmė, ar sanžiningai, ar be sanžinės, iki užsibaigė galiausiai užmušimu caro.

Nihilizmas pagimdė dar kitas svarbias pasekmes. Nors kaipo politiškas susivienijimas nesuteikė visų teroristiškų principų moskviškai draugijai, tečiaus po jo įtekme kaipo "naujos doktrinos" išsiauklėjo pilninga gentkartė jaunuomenės. Netik universitatės, bet vidurinės mokyklos, o net ir žemosios, persiėmė teorija nihilizmo, bet po prieglobstimi manomai pažangiųjų nuomonių. Kas jo principų nepripažino, buvo apšauktas atlikuoni, obskurantu, nedraugu tolynžengos ir visokios liuosybės. Pagelbon nihilizmui atėjo... pozitivizmas. Nihilistai viską suveddami i pirmykštį buvį nesirupino mokslu; o pozitivizmas priskaitydamas kožną veiklumą, smagenių ir nervų, jų didesniam ar mažesniam paerzinimui viską vėl atidėliojo ant materiališkos funkcijų. Tiedvi doktrini beveik be sužinės pasidavė

viena kitai rankas ir prisidėjo užmušti viską kas padoru, kiltą, kas įeina į sferą *nepalytimų*, neižiuromų po mikroskopu jausmų, priskaitytų nuotosyk prie prietarų.

Paveizdan, privesiu tik vieną faktą. 1878 m. savaitraštis, išeinantis Odesoje, *Graždanin* padavė išgales apie šitokią atsitikimą. Einant moksliskam ginčui, vienas iš studentų universitatės, ažuot atsakymo gavo nuo savo draugo žandinį. Garbės teismas, perkračinėdamas tą reikalą, rado žandinį esant teisingu ir patvirtino jį plojimu, pasiremdamas išvedžiojimais ižeidžiančiojo, kurs atrodinėjo su didžiausiu cynizmu, kad jis *iš savo punkto matymo turėjo tiesą* atsakyti kitam žandinium. O teistojai priskaitė jausmą ižeidos bereikalingam *suerzinimui nervų* (No. 29–31). Tcks argumentavimas nihilistų prilgsta sophizmui tankiai girdimam: “Kožnam valia turėti savo nuomonę”, arba “Galima jam atleisti, nės veikė sulyg savo persitikrinimo.” Taip tai taip; bet išmintingai suorganizuotoje draugijoje vieta kenksmingiems sophistams nanuose patrakėlių. Juk ir Muravjevas Korikas Vilniuje smarkavo sulyg savo persitikrinimo!.

Taip reikia stipriai atskirti moksviškus revoliucionistus nuo nihilistų ir nemaišyti vienu su kitais, bet taipgi reikia atkreipti atydą ant dviejų atskirų linkmių nihilizmo, tankiai nesirišančių, beje: *doktrinėriškąjį* ir *politiškąjį*. Pirmas neišlaiko jokios kritikos, kitas gi išsautas tapė dėlei negirdėto užsispyrimo despotybės.

Tėvu naujagadyniško demokratiško socializmo Vokietijoje tapė Ferd. Lassallė. Sutvertojais nihilizmo buvo carai Nikalojus I ir Aleksandras II. Naujos teorijos paplito iš užsienio per raštus Herzeno.

Nežinomas dėjose žmonijos despotizmas moskviškos vyresnybės, drauge su nuožmumu, atvedė pirma žmones padoriai manančius prie numetimo gėdinančio jungo tinkamais įrankiais. Kad tos pastangos nesisekė, griebėsi už galutinių įrankių. Galiaus pasigavo persitikrinimas, kad piktadarystas tegalima išnaikinti piktadarystomis. Užmanymai draugijiškos reformos paprastai randa uoliausiais šalininkais jaunuomenėje. Valdžia nesirupino platinimu tikro apšvietimo ir sveikų nuomonių mokyklose ir augštesnėse uokslo įstaigose, bet darė viską, ką neišmintingas apjekimas despotizmo prasimanyti galėjo, kad suerzinius geidulius, ažuot juos suraminus nusileidimais sulyg dvasės amžiaus. Negana to. Siundė tyčia tamsią liaudį prieš studentus, o kada pareidavo muštynės gatvėse, ateidavo kareivija. Taip traukėsi per keletą metų nuolatos visose universitatėse carato.

Studentai universitatės nužiurėti prigulėjime prie užmušimo Kotlarevskio, vieno iš veikliausiųjų šnipų Kyjevoje, pasmerkti Siberijon, vežant juos per Moskvą, 1878 m., tapė išduoti, policijai kurstant, kerštui liaudies, kuriai buvo įkalbėta, buk pamišo prieš carą už

tai, kam ans atliuosavo valsčionius, o “nuo šlėktos sunų atėmė žemę laban bėdinųjų.” Liaudis su pasiutimu puolėsi ant studentų; laidė akmenymis, rėkavo, kad leistų juos pakarti. Parengta kariumenė vos įstengė suirzusią gaują nutildyti.

Politika siundymo tamsios minios prieš studentus universitatės tapė paprastu ginklu vyresnybės pasekančiais metais. Charkove po užmušimo gubernatoriaus kniaziaus Krapotkino, valdžiai prisiėjo panaudoti ginklus, kad apgintų universitatę nuo liaudies, norinčios suardyti murus ir sudeginti bibliotėką. Paskui visur, akyse minios, studentas lyginosi nihilistui.

Po Solovjevo pasikėsiniimo joks studentas universitatės ar kitų moksliskų įstaigų, negalėjo pasirodyti ant gatvės be to, kad liaudis jo neižėistų. Visatinai paplito tarp kaimiečių persiliudijimas, kad visi, kurie ko nors mokosi, tyko ant caro gyvasties. Visur rėkė, kad visokias knygas reikia sudeginti, o visas mokyklas sulyginti su žeme.

Žinoma, moskviškoje viešpatystėje be cenzuros yra taip vad. “uždraustos kningos”. Esti jos universitačių bibliotėkose, bet jų neduoda mokiniams pasiskaityti. Rods toks uždraudimas išrodo pasakišku, bet pildomas buvo labai aštriai. Charkove studentai gavę neprilankų atsakymą reikalaujant kningų, jiems reikalingų, įteikė prašymą rektoriui 14–26 gruodžio 1878 m. skųsdamiesi ant taip barbariško pasielgimo. Rektorius pilydamas įsakymą tik ministro, negalėjo jiems užganėdinti. Krava studentų pasididino; gaujos pasipiktinusios jaunuomenės kreipėsi į globėją moksliskos aprubės, iš ten prie gubernatoriaus. Urėdininkai, į kuriuos studentai siuntė deputacijas, nenorėjo jų priimti, ir kaip ans studentas Odesoje, kurs kaipo atsakymą moksliskame ginče drožė į žandą savam kollegai, taip šitie, ažuot išklaudyti besiskundžių mokytinių, pareikalavo policijos, kad pributų su kareivija. Umai ulyčios prisipildė tukstančiais žmonių. Atsirado direktorius policijos vedinas kelias šimtines kazokų!... “Vardan įstatymų” reikalavo, kad mokiniai išsiskirstytų. Bet tie “įstatymai” buvo smailgalyje kazokiškų jėčių! “Tegul pirma prasišalina policija su kazokais!”—atsiliepė studentai.

“Ar pasidrašintų—rėkė redaktorius “Moskov. Viedomosčių”—Charkovo studentai tolygiai atsiliepti Anglijoje ar net Šiaurinėje Amerikoje, prastam policmanui?” (No. 25, 1879).

Štai iškalbingos išgalės, atrodančios, kaip pati vyresnybė, drauge su savais laikraščiais, platino nihilizmą tarpe jaunuomenės. Vyresninkas laikraščio, turinčio daugiausiai abonentų carate, taip žiurėjo į tą reikalą. Nepasakė: ar drįstų kokia-nors kita valdžia, nors laukiniausioje viešpatystėje, apsupti kariumene beginklius mokytinius, prašančius knygu? Bet peikia studentus už “nepaklusnumą”, už “maištą”, ir nurodo ant kazokiškų jėčių kaipo ant įstatymų!

DENNIS HIRD, M. A.

Evoliucijos Mokslas Paveiksluose.

PERSKYRIMAS II.

Sulyginti anatomija.

(Tąsa).

Fig. 55 atydus studentas prilyginimą gali dar toliaus vykinti. Nėra net reikalo žinoti vardus skvetų (lobus), raukšlių ir plyšių. Skaitmens ir literos atsiņeša prie tų pačių dalių, ir su jų pagelba dalis galime atžinti. Įvairūs išsiplėtojimo laipsniai ir vis didyn einantis panėšumas į žmogaus smagenis, iš tiesų, sminga akin. Labiausiai pastebėjimo verta esti buitis, kad žmogiškojo gemalo (foetalės) smagenis panėši į smagenis žemesnės beždžionių šeimos.

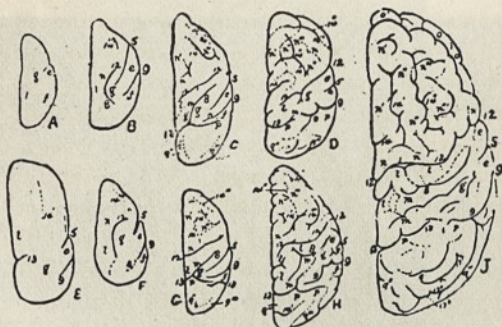

Fig. 55. Išsivingiavimai smageniu beždžionėliu, beždžioniu ir žmogaus. A, midas (marmozetė); B, callitrix (voverinė beždžionė); makakė; D, žmogaus gemalas (7 mėnesių); E, žmogaus gemalas (3 mėnesių); F, lemura; G, cėbus; H, čimpanzė; I, užaugęs žmogus.

Šitoji sulyginti serija (Fig. 56) smagenių parodo pažangų susitvarkymą ir padidėjimą smagenių visatini, ir cerebrumo bei cerebellumo ypatingai.

Labiausia reikia įsidėmėti No. I, smagenis žuvis. Ten mes matome penkis apvalainus šmotus; du po kairei—tai cerebrinės hėmisphėros, su ilgomis iškišomis dalimis. Šitos dalys—tai olfaktoriniai lobai, organai uoslės.

Du šmotu viduryje—tai optiškieji lobai, sujungti su akymis. Be šito sujungimo mes negalėtume matyti.

Vienas gi šmotas po dešinei, *cb*, tai cerebellum arba pakaušinės smagens.

Šitie penki šmotai, iš kurių susideda smagens augštesniųjų žuvių, suteikia mums įstabią pamoką, betyrinėjant smagenų plėtojimąsi, kaip pamatysime.

Šitas smagenių serijas reikia iširti; ir reikia patėmyti, kad vienoms dalims gerokai dydinti, kitos mažyn eina, kaip skvetai (lobai) uostymo.

Fig. 58, kuri parodo šitus tris ankstybus laipsnius vištos smagenių, labai palengvina suprasti pradžią ir

ugį smagenių. Paveiksle I mes matome, kad nugarkaulinių smagenių virvė, kuri traukiasi beveik išilgai visą kuną, išsipučia viršugalyje, kaip kad pas ascidijas ir pas amphioxų (žr. Fig. 104 ir 105, Dalyje I).

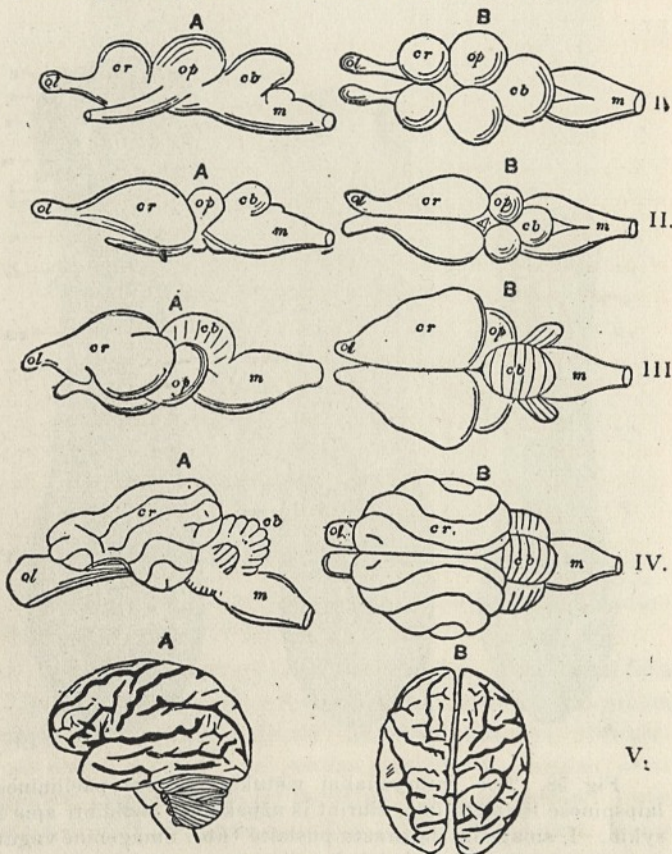

Fig. 56. Sulyginti serija smagenių. Linija A paduoda regini iš šono; linija B paduoda regini iš viršaus. I, žuvis; II, reptillus; III, paukštis; IV, žindžius; V, žmogus. Mažosios literos pažymi tą pačią dali kiekviename piešinyje; *m*, medulla; *cb*, cerebellum; *op*, optiški skvernai; *cr*, cerebrum; *ol*, olfaktoriniai skvetai. (Sulyg ROMANES).

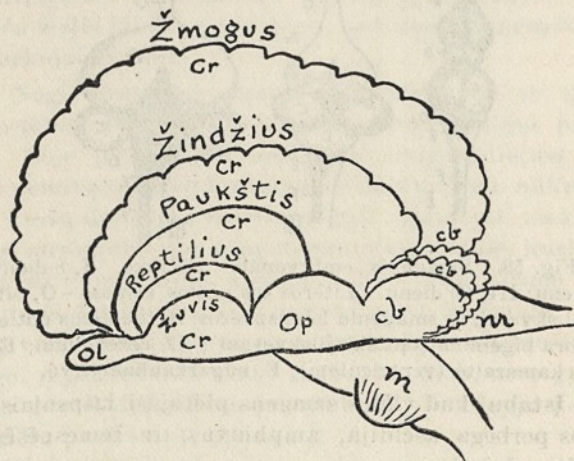

Fig. 57. Idėalė perpjova per penkis laipsnius, parodytus pereitoje figuroje. Mažosios literos pažymi tas pačias dalis kaip ir pereitoje figuroje.

Paveiksle II ji ima dalintis į tris apvalinus šmōtus, tai yra *nuolatinis* laipsnis tulų žemesnių žuvių.

Paveiksle III randame jau penketą tų mažų atdalų, kaip kad tik-ką esame matę pas augštesnes žuvis.

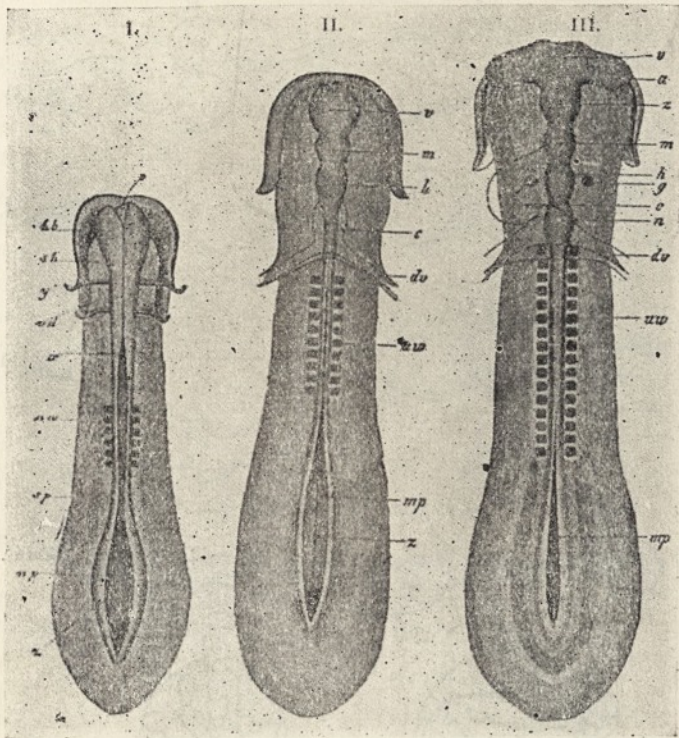

Fig. 58. Tris embryonaliai vištukai trijuose paeiliniuose laipsniuose išsiplėtojimo, žiurint iš užpakalio, padidinti apie 20 sykiu. I, smagenis tik prasta puslaitė (hb). Smageninė vagutė dar plačiai atdara nuo x; labai padidinta užpakalyje pas z. II, smagenis padalintos in tris puslaites: x, priešakinės smagenis; m, vidurinės smagenis; h, užpakalinės smagenis. III, smagenis padalintos in penkias puslaites: v, priešakinės smagenis. z, tarpinės; m, vidurinės; h, užpakalinės; n, posmagenis; o, optiškos puslaitės.

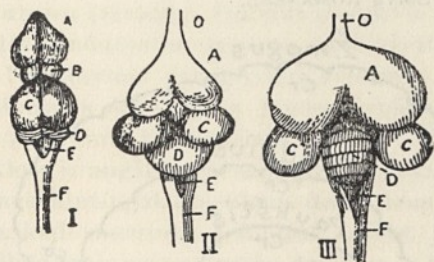

Fig. 59. Smagenis embryonaliai viščiuko. I, 8 dienu; II, 16 dienu; III, 20 dienu. Literos tos pačios visuose—O, olfaktoriniai skvetai; A, smageniu hémisphėros; B, thalamus opticus; C, corpora bigemina (optiškieji skvenai); D, cerebellum; E, ketvirta kamaraitė (ventriculum); F, nugarkaulinė virvė.

Įstabu, kad vištos smagens plėtojasi laipsniais, kuriuos perbėga ascidija, amphioxus, ir žemesnės bei augštesnės žuvis.

Dar įstabiau, kad toks esti plėtojimasis smagenių nuo prasčiausių žuvių iki žmogui! Tokia tai prasta

yra pradžia ano organo, kuriame pasidaro skaisti išmintis ir žėrinti vaidintuvė žmogaus.

Fig. 59 mes matome išsiplėtojimą vištos smagenių daug toliaus. Sulyginimas šitų figurų su paveikslais I ir II Fig. 56 yra labai pamokinantis.

Nežiurintį aiškų atrodymą laipsniško plėtojimosi smagenių, ir į slėgiantį skaičių supuolimo punktų tarp smagenių žmogaus ir smagenių augštesnės beždžionės, daugelis išsitarė: “Tai yra tik išlaukinis panėšumas. Perpjauk jas, ir surasi labai svarbius punktus skirtumo.” Tad Huxley pjaustė smagenis beždžionių, kad pažiurėjus. Fig. 60 suteikia mums rezultatą.

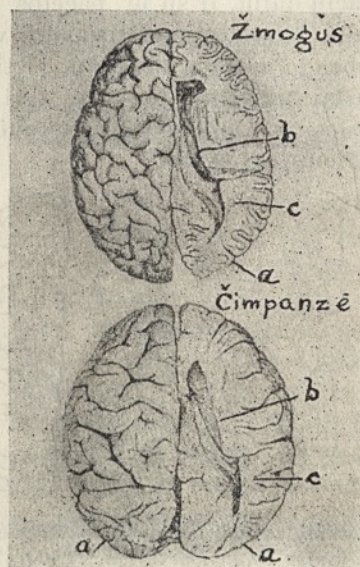

Fig. 60. Cerebrinės hémisphėros žmogaus ir čimpanzės perpjautos. a, užpakalinis skvetas; b, šalinė kamaraitė (ventriculum); c, užpakalinis cornu; x, hippocampus major.

Rusčiai buvo skelbiama sumanių anatomistų, kad beždžionė neturinti užpakalinio skveto (lobo) (a), ar užpakalinio cornu (rago) (c), ar mažos iškilos dugne užpakalinio rago, vadinamo hippocampus minor (x).

Huxley rado juos visus, kaip matyti gali jeib kas. Dar daugiau, jis rado tai esant pastoviausiomis dalimis beždžionės smagenių, ir visuomet toje pačioje pozicijoje kaip žmogaus smagenyse.

Bet kada jis tai buvo radęs ir parodęs, tuli žmonės nesiliovė šnekėję, kad jų ten nėra!

Jokis mokslininkas neužginčija, kad žmogaus smagenis esti augštesnės struktūros ir labai skiriasi nuo smagenių beždžionės; vis-gi anie kilti žodžiai Huxley'o po šiai dienai pasilieka tikri: “Todėl, kas kišasi smagenių, aišku yra, kad žmogus skiriasi mažiau nuo čimpanzės ar orango negu šitie nuo kitų beždžionių, ir kad skirtumas tarp smagenių čimpanzės ir žmogaus beveik nepažymus, sulyginant su skirtumu tarp smagenių čimpanzės ir smagenių lemuros.”

Ger yra atsiminti, kad smagenis—tai svarbiausias organas žmogaus; bet dar geriausia yra atsiminti, kad tos pačios smagenis atrodo be paabejojimo, jog beždžionės ir žmogus priguli prie vienos šeimos.

Kalbėdamas apie beždžiones ir žmogų, prof. Romanes pasakė: „Nėra kaulo, raumens, nervo ar sudyno šiek tiek svarbaus pas vieną, kurio neužtiktum pas kitą. Tad-gi yra šimtai tukstančių paveizdų supuolimo išgalėse, o nėra jokių paveizdų papriešinimo, jeigu atsižvelgsime į pradmenas. Visa kuno struktūra pas žmogų yra tikra anatomišką kopija struktūros, kurią randame pas beždžiones.“

Tinkamai užbaigsime šitą prielygą smagenių, paduodami prof. Ray Lankesterio originalę photographiją viršugalvio kaukuolių (Fig. 61). Po kairei yra kaukuolė čimpanzės, viduryje—kaukuolė beždžionžmogio (*Pithecanthropo*, atrasto Javoje), po dešinei—kaukuolė dabartinio žmogaus.

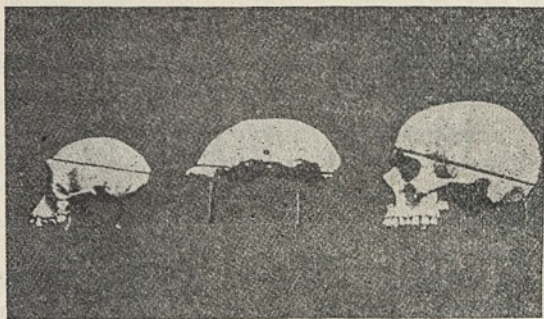

Fig. 61 Sulyginimas viršugalvio kaukuoliu.

„Linija, pertraukta nuo vietos tarp antakių int paušio iškilą, parodo, kiek lėkštesnis kaukuolės mau-muo (dalis augščiaus linijos) pas beždžionę negu pas žmogų, ir kad Javos kaukuolė beveik taip lėkšta yra kaip kaukuolė beždžionės.“

Užbaigsime šitą perskyrimą dviem ar tryomis paveizdomis bent kiek lengvesnių dalykų, tuom-gi nemažiaus įdomių.

Kuoduotasai paukštis (Fig. 62) neišrodo labai stebėtinu, o jis yra vienu iš įstabiausiųjų tvarinių antsvieto. Tasai pagarsėjęs phazanas turi savo gimtinę Amazonos upės lankose. Jis paprastai lankosi paliose, užlajose, paupiuose, kur tirštai auga nedideli medžiai ar krumynai. Senieji dvokia aštriu suplėkusiu kvapsniu, ir todėl paukštis esti vadinamas „smirdančiuocju phazanu.“

Visa istorija ir struktūra šito paukščio buvo uoliaus tyrinėjama negu jeib kokio žmogaus. Pažvelgkime į Fig. 63 labiausiai negu su guodone. Pycraft, didis žinovas paukščių, sako: „Sparne šito paukštyčio mes turime apreiškimą gilaus svarbumo, nėra, kaip man rodosi, per jį mes įgyjame žvilgsnį į phylogenią, netik

jo artimiausiųjų sėbrų (*Gallinae*), paprastųjų naminių paukščių, bet į phylogenią bene visos paukščių klasės.“

Fig. 62. Smirdantysis phazanas (*Opisthocomus cristatus*), taipgi vadinamas Hoatzin.

Tasai paukštis gyvena ant medžių, ir tik labai retai—begu kuomet-nors—nusileidžia ant žemės. Jaunikliai mato ir plaukioja, kaip tik išrieda iš kiaušio. Stebėtiną dalyką tame, kad jaunas paukštelis sparnais prisigėlsta kopinėdamas po medžius, nėra jis nestovi lizde, iki gali lėkti. Jaunas paukštis turi dideles kojas, tinkamas griebimui. Jis panaudoja savo snapą lyginai kaip papuga, kad prisigėlėtų kopinėti; bet kada tas jaunas paukštelis kopia, jis kopiasu *keturiomis kojomis*, nėra jis turi tu dideliu nagu (pažymėtu I ir II, Fig. 63) savame sparne, ir su pagelba šitų nagų jauniklis paukštis kopia keturpėščias. Mes galime vadinti jį keturkoju. Couvier'o žodis įvko: jis mokino, kad paukščiai ešą iš tiesų keturkojai gyvunai.

Nagi, paukščiui augant, nagai prapuola; jis gauna savo pilnus sparnus ir lekia kaip pilnai suaugęs paukštis. Toje paveizdoje turime tą užsiganėdinimą, kad mes nereikalaujame šnekėti apie dalykus po mikroskopu, kurių dauguma žmonių negali pamatyti niekad, nē-gi nurodinėti ant tulų stebuklų uolynuose, kurie gyvena milijonais metų atgalios. Ne! Čia turime gyvą daigtą iš Amerikos girių, matytą gyvų liudytojų, tyrinėtą veik kiekvieno, pirmą vietą moksle užimančio, zoologo, o pradendantį, kaip atrodyta tapo, savo gyvatą šituo gramėzdišku keturiakoju budu, ir bėgyje keletos savaičių pavirstanti į paukštį!

Poto, kaip mokinys perprato visatinus evoliucijos dėsnius, mažai methodų esti geresnių, kaip paėmus kokį-nors organą—akį, ar ausį, ar smagenis—ištirti visą

jo historiją, taip gyvunų ir žmogaus embriologijoje. Neapsieitum čia be sunkaus darbo, bet už tai tikrai pamatuotum evoliucijos doktriną.

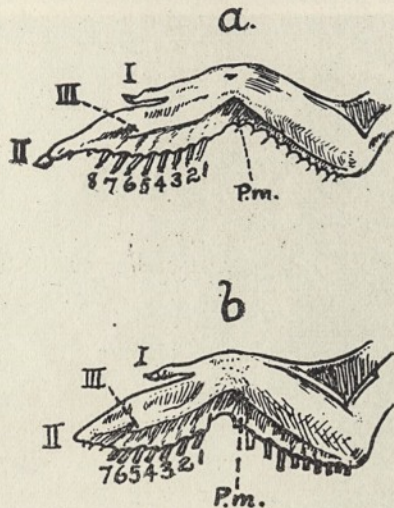

Fig. 63. Sparnas jauno Hoatzino ir paprasto naminio paukščio.

a) Dešinysis sparnas jaunutėlio *Opisthocomus cristatus*, žiurint nuo papilvės, ir parodant, kaip 2-sai digitus (II) pasidaro anapus ala membrana (P. m.), ir kad išsiplėtojimas remiges'ų 8-10 pasiliovęs yra, idant nekliudytu laisvės ilgojo piršto laipiojant ar kopiant.

b) Dešinysis sparnas paprasto jauno vištuko (*Gallus banhiva*), giminingo su *Opisthocomus*'u. Dėl pamainymo laipiojimo medžiais in vaikščiojimą ant žemės, manus palengva eina trumpyn. Tiktai pollex tepasilaiko nagą. Antrasai digitus išsikiša anapus ala membrana, o išsiplėtojimas tolimiausių remiges'ų tebėra sustabdytas.

Fig. 64. Šukos, augančios ant paukščių kojų.

Kita methoda, daug lengvesnė, tai—rinkimas keleto nuostebių paveizdų, kaip štai trys pirštai gemalo kojos (Fig. 86), sparnas jauniklio "smirdančiojo fazano" (Fig. 63), šukos ant paukščio kojos (Fig. 64). Šitą pastarąjį stebuklą užtinkame išsiplėtojus ant kojų paprastos daržininės pelėdos, tikučio ar lėlio, ir čaplės ir baublių veislės.

Fig. 64 turime: koją naktinės čaplės; II koją tikučio.

Daugelį teorijų prasimanyta, kad supaisėjus, kam šukos esti ant nago; bet, kadangi visi tie paukščiai esti labai utėlingi, bene jos atsirado ten, kad "apvalius plunksnas nuo parazitų."

(T. b.)

Zigmas Vitkauskas.

Iš Mikroorganizmu Srities

Taip vadinamame organiškame pasaulyje veik visur kur apsireiškia gyvybė. Tuli gyvunai yra dideli, riau-moja po žemę. Kai kurie iš jų yra mums naudingi, mes juos panaudojame darbo atlikimui, kiti beverčiai, o da tuli net blėdingi. Toliau eidami gyvunijos karalijon dar sutinkame paukščius, vabzdžius, vabalėlius ir dar tokius mažyčius sutverimėlius, kuriuos plika akimi vos vos galima matyti. Kaip žingeidus, keisti ir ypatingi didžiuliai gyvunai, taip stebėtini ir žingeidus mažesniejie, kuriuos savo akimis matome. Bet reikia neužmiršti, kad yra tokių sutverimėlių, kurių jokiu budu akimi negalima matyti. Tuos sutverimėlius, kurių akimis nematome, paprastai vadina mikroorganizmais. Aplamai čia ir bandysiu papasakoti apie mažiausius mikroorganizmus arba bakterijas.

Visi mikroorganizmai arba bakterijos yra labai mažos ir tik su gero mikroskopo pagelba tegalima jas matyti. Kaip didesnieji gyvunai esti įvairūs, skirtingi, taip lygiai ir pas bakterijas nestokuoja to keisto įvairumo bei skirtumo. Bakterijos skiriasi savo išvaizda, forma ir da kitomis ypatybėmis. Prie to reikia pridėti, kad jos skiriasi vienos kitų gyvenimu ir darbais. Pirmon vieton imsiu bakterijų formas ir išveizdas.

BAKTERIJŲ FORMOS. Aplamai visos bakterijos yra padalintos į tris skyrius. Pirmojo skyriaus bakterijos visos apskritos, rundinos. Jas mokslininkai bak-

teriologai vadina *cocci* (kokki). Prie šių organizmų priguli triperio žadintojai, rožės žadintojai, pulių uždegimo bakterijos ir daugybė kitų. Jų mažumą beveik negalima apibudinti. Tulos iš jų gyvena poromis ir jas tad vadina *diplokokkais*. Kitos vėl apsireiškia vienoje eilėje, taip sakant, sudaro į retėžį panašų tvarinį. Šias bakterijas vadina *streptokokkais* (*streptococcus*). Po mikroskopu jos taip išrodo, kaip mažyčių spilkūčių galvelės. Šios bakterijos yra rožės žadintojos. Toliau prie apskritų formų priklauso *tetradkokkus* (*tetradcoccus*). Jos gyvuoja po keturias kruvon, ką ir pats užvardinimas reiškia. Pagalios randasi ir tokių organizmų, kurie egzistuoja kekėmis, panašiomis į vynvuogių kekes. Pastaruosius vadina *staphylokokkais* (*staphylococcus*). Prie šių bakterijų priklauso visos tos, kurios žaizdoje pagamina pulius.

Aplamai, tiek tegalima prabilti apie rundinas, į kamuolėlius panašias bakterijas. Beabejo, čia da nieko nepapasakojau apie jų gyveumą, maitinimąsi, veikimą ir tulus kitus mažmožius. Tečiau, ilgainiui, rasi ir apie tai prasitarsiu žodį—antrą. Tai tiek apsis rundinas, arba apvalas bakterijas.

Antrąjį svarbų bakterijų skyrių mokslininkai *bacilliais* arba lazdelėmis vadina. Iš pastarųjų randasi tokių smulkių, kad ir su gero mikroskopo pagelba sunku išžiūrėti, kad jos yra pailgos. Tulos, antrą pusę vertus, yra gerokai ilgos ir su gero mikroskopo pagelba visai nekėblu jas matyti. Iš smulkiųjų lazdelinių bakterijų tarpo reikia paminėti *bacillus prodigiosus*. Nors žodis *prodigiosus* reiškia nepaprastai didelį, bet čia kaip tik atžagarai, bakterijos nepaprastai mažos. *Bacillus tetanus* yra nepaprastas sutvėrimėlis. Šioji bakterija išrodo lygiai, kaip poliemanu buoželė. Vienas galas yra smailesnis, ir toliau eina storn, kol užsibaigia buoželė. Šias bakterijas kitą kartą ir vadina buoželėmis. Tuberkolozies ir šiltinės žadintojai priguli prie pastarojo bakterijų skyriaus. Difterijos lazdelės arba baciliai yra gerokai ilgi ir dailiai atrodo.

Da reikia neužmiršti ir vingiuotų organizmų, *spirilliais* (*spirillum*) vadinamų. Pastarosios veik panašios į bacillias, tik tame skirtumas, kad jos vingiuotos, įvijos. Prie spirillių reikia priskaityti azijatiškoji gerširdė tetutė—cholera. Pastaroji yra žymiausi spirillinių organizmėlių ligų žadintoja. Be abejo, kiekvienas esame ši bei tą girdėję apie cholera. Tad nėra daug ko čia pasakoti.

Prie visko da reikia pažymėti, kad tulos bakterijos turi plaukelius, kuriuos pavartoja plaukiojimui, slankiojimui iš vietos į vietą. Šiuos plaukelius mokslininkai užvardino *flagellomis* (*flagellae*). Tulos bakterijos turi tik po vieną plaukelį viename gale; antros turi po vieną plaukelį iš abiejų galų; trečios turi po tris—keturis plonutėlius plaukelius iš vieno galo, o nieko antrame gale, tulos apskriti plaukeliais apaugusios. Visos bak-

terijos, visi mažutyčiai organizmėliai panaudoja čia apibudintus plaukelius tam pačiam tikslui, butent plaukiojimui, landžiojimui iš vietos vieton. Neprošali ir tai pabriežti, kad tulų bakterijų plaukeliai yra daug ilgesni už pačias bakterijas. Aplamai, kuomet galima bakterijas ugnies kaitra užmušti, atsakančiais, tam pagamintais dažais nudažyti ir prilypinti prie tam tinkamų stiklinių lentelių. Paskui šias lenteles padeda po mikroskopu ir studijuoja, egzaminuoja bakterijas. Gi, antrą pusę vertus, bakterijos plaukeliai sunku ir keblu panašiai nudažyti, nes jie yra toki plonučukai, toki silpnučukai, kad, rods, dar nei nedasilytėjai, o jau, žiurėk, nulužo, į dulkeles sutrupėjo, subūrėjo. Kėblu tad ne tik mokiniam, bet lygiai ir prityrusiems mokytojams, šias flagellas nudažyti ir per mikroskopą matyt. Vienok, padėjus visus kėblumus šalin, profesoriai nudažo jas ir mikroskopiškai ištyrinėja, išegzaminuoja.

Strukai, tiek tegalima pasakyti apie bakterijų išlaukinę formą, struktūrą, žodžiu, apie jų išvaizdą. Galop prieinama ir prie paklausos: prie ko reikia bakterijas priskirti, prie vien narvelinių gyvūnėlių, ar prie augmenų? Nudien ši nėra baisiai supinta, surazgyta paklausa. Galima ją greitai ir tiesioginiai atsakyti. Tečiau, didesnio žingeidumo dėlei, reik į problemą kibti iš istoriškos pusės.

BAKTERIJŲ PRISKAITYMAS. Žiloje senovėje žmonės netikėjo, kad bakterijos yra visokių ligų priežastis. Poteisybei, jie nežinojo, kad yra, egzistuoja kokios ten vodingos ir naudingos bakterijos. Tik Antanas Loewenhock, kuris gyveno nuo 1632—1723 m., pirmas padirbo mikroskopą ir, 1675 m., pirmą syk pradėjo tyrinėti lietaus vandenį. Jis pamatė jame mažutyčius, judančius, rundinus gyvūnėlius. Loewenhock'as manė, kad šie gyvi, judanti kamuolėliai yra paprasčiausi, viencėliniai gyvūlėliai. O reik pripažinti, kad turėjo ir pamatą tokiam savo manymui. Dar prieš Kristaus gimimą Graikijos šviesaus proto vyrai, genijaliai filosofai, Demokritas, Platonas, o toliau Aristotėlis pervis daugiausiai išdėstinėjo ir parparodinėjo, kad visas pasaulis susideda iš smulkutyčių dulkelių, kurios nėra dalinamos ir matomos. Šias dulkeles graikų mokslininkai ir filosofai pavadino atomais. Ilgainiui tuli svarbesnieji Romėnų mokslininkai tikėjo į atominių pasaulį. Galop Romos imperijai žuvus germanų ir kitose šiaurinių žmonių bangose, Kristaus mokslui prasiplatinus po dabartinę Italiją ir vakarinę Europą, gamtamokslis, tos skaidrios Ateniečių ir Romėnų filosofijinės mintys tapo užslopintos ir iš pačių šaknių išrautos, išnaikintos...

Dabar Vakarinėje Europoje prasidėjo proto tamsa, taip vadinamieji tamsieji amžiai. Visi žmonės tikėjo, vienu ar kitu budu, į Kristaus mokslą, kaipo į pradžios ir pabaigos tašką. Šis amžius, nors nemalonu kalbėti apie katalikų nedorybes, pirmiausiai pasižymėjo Kry-

žiaus karėnis. Jas kontroliavo Romos krikščioniškoji dvasiška valdžia. Karės virte virė, kunkuliavo nuo 1096 iki 1271 metų. Apie visas jų baisenybes ir nuožnumus čia lyg ir ne vieta pasakoti. Toliau turime įsi tēmyti, kad šie patįs kryžuočiai, tais pačiais tikslais ir tuo pačiu pasišventimu, patraukė į Lietuvos kraštą Lietuvių terotų. Jie vargino mūs prabočius, be pasigailėjimo ir vardan dailiai skambančiosios krikščioniškosios artimo meilės, engė ir baisiausiai žudė stabmeldžius lietuvius. Galop Vytautas Didysis, Lietuvos kunigaikštis, 1410 m., ties Žalgiriu, galutinai sutrynė geležiniam zokonui galvą, išliuosavo Lietuvą ir Lenkiją nuo to besąžiniško priešo. Prie šių visų baisenybių turime dar pridėti hugenotų, jezuitų persekiojimus, Baltramiejaus naktį, kurioje be gailėsio tapo sutrempta, išžudyta 60,000 senų ir jaunų, vaikų ir motinų. O gi liuteronų persekiojimai, o gi inkvizicijos baisėnybės, o gi trisdešimties metų tikėjimiška Vokietijoje karė, kuri sulaukė visą Vokietijos progresą ant šimto metų. Vis tai tam-siojo amžiaus tikėjimiškų fanatikų, artimo meilė apsišarvavusių tikinčių darbėliai.

Tokiame žmonių sumišime, subruzdime apie tyrąjį mokslą, apie filozofišką Graikų ir Romėnų mintis nebuvo galima nė prasižioti. Tik ilgainiui francūzų filozophas. Descartes atnaujino graikų philosophų mintis. Jis apie 1630 m. sakė, buk *viskas juda, visas pasaulis lekia vėsulos keliu*. Šiame judėjime, šioje atomų vėsuloje—sukuryje, mokslininkai manė, ir tuno gyvybės pradžia. Šiais Deskartes išvedimais ir philosophija Loewenhock tapo galutinai užburtas, užžavėtas. Jis pirmas padarė mikroskopą, jis pirmas surado mažutyčius gyvunėlius vandenyje. Be to, Loewenhock'as dar tyrinėjo valgomus daigtus, pelkių vandenį, puvančią medžiagą. Jis visur rado tuos keistus, visokių formų gyvunėlius. Loewenhock'as padarė bandymus ir žmogaus burnoje. Čia irgi atrado daugybę mažutyčių gyvunėlių.

Loewenhock'as visus mikroskopiškus organizmus vadino gyvunėliais. Danijos mokslininkas *Mueller'is* ir Vokietijos *Ehrenberg'as* paskirstė mikroskopiškus gyvunėlius į skyrius. Vienok reik patēmyti, kad juodu abu neatskyrė bakterijų nuo viencėlinių gyvunėlių. Tik mokslininkas *Perty* tvirtino, jog mažutyčiai sutvėrimėliai, rasi, iš dalies, priguli prie gyvunų ar augmenų rūšies. Šis visas mikroskopiškas darbas tęsėsi toliau ir laukė mokslo genijų, kurie jie turėjo jį atsakančiai sutvarkyti.

Devynioliktas šimtmetis patiekė pasauliui ir tokių garbingų mokslininkų, kurie pramynė aiškų bakteriologijos mokslui kelią. Tarp kitų žymių mokslininkų ir bakterijų tyrinėtojų bei jų tvarkytojų norisi pirmon vieton išvardyti du vokiečius, vieną prancuzą ir vieną anglą, butent: *Ferdinandą Cohn'ą*, *Robertą Koch'ą*, *Louisą Paster'ą* ir *lordą Listerį*. Šie mokslininkai surado, kad bakterijos yra tai mažiausi ir paprasčiausi augalai,

prigulintieji prie dumblių ir grybų rūšies. Ypač daug bakterijų priguli prie grybų rūšies (*Fungi*). Pagalios išmokome, kad bakterijos nėra tai viennarveliniai gyvūlėliai, bet yra tai viencėliniai augmenėliniai. Šios nuomonės laikosi visi nudien svarbesnieji mokslininkai—bakteriologai. Be abejo, kaip ir visur, čia ir gi nestokuoja tokių, kurie tvirtina, kad bakterijos, tai mažutyčiai, patįs smulkiausiai gyvūnėliai. Tečiau tokios jų pastabos niekas neklauso.

BAKTERIJŲ GYVENIMAS. Žiurint į tai, iš kur bakterijos ima sau maisto, kuo jos maitinas, galima jas tad padalinti į du skyrius, butent į *saprophytus* ir *parazitus*. Pirmosios bakterijos užsilaiko ir minta gendančia organiška medžiaga. Jos yra labai naudingos ir pageidaujamos. Be jų, suprantama, niekas negalėtų puti. Tik apsistokime ant valandžiukės, įsitēmykime, įsivaizdinkime, jei visi mirusieji organiškai kunai neputų, kas iš to butų? Tiesiog gyventi nebut galima. Saprophytiškos bakterijos sunaikina mirusiuosius organiškus kunus, išskirsto juos ir paverčia smiltimis. Žodžiu, kunas yra kilęs iš žemės, saprophytai jį vėl žemėn paverčia. Šios bakterijos, berods aišku, veisiasi, auga ir bujoja tik raistuose, pelkėse, šukšlynuose, dvokėnose ir kitose panašiose vietose. Tečiau, galop, svarbu tai įsitēmyti, kad jos nėra mums kenksmingos. Naikindamos išmetas, netinkamą, negyvą medžiagą, be abejo, mes suprantame, kad jos atlieka labai naudingą ir vertą darbą. Be jų ukininkas negalėtų žemę įtręsti ir išpuurenti; be jų visokia organiška medžiaga valkiotų per mėnesius, metus ir niekaip negalėtų suputi, jokiū budu žmonės nuo jos neatsikratytų.

Pagalios reikia neapleisti ir antrojo, negeistinojo bakterijų skyriaus, butent parazitų. Visi parazitai gyvena ant gyvų arba gyvūne organiškuose kunuose. Jie visi maitinasi tuo kunu, naikindami jį. Taigi, trumpai kalbant, prie parazitų priguli visi tie mikroorganizmai, kurie pagamina įvairias ligas. Tulos iš pastarųjų bakterijų pastebėtinai greitai susargina kuną savaisiais nuodais arba toksinu. Prie pastarųjų reikia priskaijyt cholera, difterija, typhus. Jeib pasekmingai išlikti iš ligos, jeib pasveikti, reikia bakterijų toxiną neutralizuoti antitoxinu. Įvairūs vaistai šį darbą atlieka. Vėl kitos bakterijos, kitoki parazitai iš karto nepastebėtinai ēda, graužia, naikina gisleles ir podraug griauina visą rumą—kuną. Tuberkulozis arba paprastai vadinamoji džiova, geriausiai ir, galima sakyti, specialiai atlieka šį darbą.

Kuomet nuo šiaip įvairių ligų vartojame įvairius, tam tyčia pritaikytus, vaistus, nuo tuberkulozies, reikia pastebėti, veik nėra jokių vaistų. Be abejo, džiova sergantieji naudoja taip vadinamą tuberkuliną, kreosoto piliules ir tulus kitus vaistus, tečiau jie mažai arba ir visai nieko negelbsti. Geriausias nuo šios ligos vaistas, tai tyras oras, tinkamas valgis, atsakantis pailsis, ty-

lus, ramus, be jokių audrų, susikrimitų ir rupesnių gyvenimas. Tuli žmonės mano, jei turi tuberkulozį, tai, girdi, nėra vilties atsikratymui nuo šios baisios ligos. Tečiau tai klaidingas ir blėdingas manymas. Kiekvienas tuberkulozimi apimtas žmogus, kurio tik tuberkuliniai bacilliai nėra labai užsisenėję, atsakančiai gyvendamas, rupestingai save prižiūrėdamas, visuomet gali tapti sveiku. Šiuo budu šimtai ir tukstančiai žmonių pagyja. Suėmę visus žmones kruvon atrasime, kad darbininkui daug sunkiau išsisukti iš šios ligos. Tam galima pastebėti net kelias priežastis. Pirma, darbininkai, kaip taisyklė, ar tai per savo apsilaidimą, ar tai aplinkybių prisipirti, labai nesanitariškai ir nehygieniškai gyvena. Teisybę pasakius, darbininkams, imant visą šią luomą kruvon, stoka mokslo, aplamo apsišvietimo, todėl ligos tankiau tarp jų randa atsakančią veikimui dirvą. Jeigu darbininkai daugiau nusimanytų apie sveikatingumą, jie ir prastas, veik gyvenimui netinkamas bakuzėles galėtų švariau užlaikyti. Antra, tai darbavietės. Sunku Amerikoje rasti dirbtuvę, kuri būtų tinkamai išvėdinta, kur nestokuotų langų ir tyro oro. Taip pat reikia neužmiršti, kad jos visos neliosos nuo dulkių, šukšlių, rudžių, pelėsių ir kitokių nešvartų, kuriose auga bakterijos ir kur užsikrečia darbininkai ligų perais. Tulas Amerikos veikėjas ir rašytojas parašė *Popular Science Monthly*'je už balandžio mėn. žin-geidų straipsnį apie Amerikos dirbtuves ir darbininkų sveikatą. Čia jis aiškiai išdėstė ir priparodė, kad Amerikos piniguočių dirbtuvės nėra atsakančiai užlaikomos. Joms veik visoms stoka tyro oro ir atsakančio švarumo. Pasak šio rašytojo, Europoje, girdi, to nėra. Ten valdžios kontroliuoja ir prižiūri fabrikas, todėl jos visos stengiasi prisilaikyti valdžios regulių ir paliepių. Amerikoje, kaip tik priešingai, veik visos dirbtuvės ir fabrikos yra niekeno neprižiurimos. Jos laisvai ir be atsakomybės nuodina darbininkų sveikatą ir be laiko stumia juos karstan. Tiek reikia pridurti, kas neapsipažinęs su Amerikos turtuolių darbo įstaigomis ir jų tvarka, tas gali nepilnai sutikti su augščiau išdėstytais mintimis. Taip tad, netinkamas naminis gyvenimas, nesanitariškos darbavietės be paliovos naikina darbininkų sveikatą.

Idant geriau, aiškiau permatytume nevalumo ir dulkių prastą pasekmes, rezultatus, čia pabriešiu iš *Hygiene and the Child* tulas skaitlines, kurios yra autoritetiškai Amerikos medikų surankiotos ir paskelbtos.

Čia pirmon vieton jie paskirstė dulkes į tris skyrius, butent: dirbtuvių, namų ir gatvių dulkes. Suvienytose Valstijose aplamai visų vyriškos lyties mirėjų 14.5% paeina nuo džiovos. Malunininkų miršta nuo šios ligos 49.2%. Ir, aplamai, bile kokiu dulkėtu darbu užsiimantieji miršta nemažiau, kaip 25% nuo tuberkulozies. Štai ir skaitlinės, iš kurių, manding, aiškiau matysime, kiek žmonių miršta nuo tuberkulozies, ger-

dami tulas dulkes. Nuo metalinių dulkių 36.9%; nuo mineralinių—28.6%; nuo augalų šaknelių dulkių—28.8%; nuo galvijinių ir kitokių dulkių—32.1%; nuo gatvinių dulkių—25.5%; nuo organiškų arba dulkių, kurios paeina nuo visokių audinių—32%. Reiškia, dulkes begerdami įgauname džiova. Gi dulkes, jei ne visas, tai daugumą, galima prašalinti. Tuo sumažintume džiova sergančiųjų nuošimtį. Tik pamastykime valandėlę, kad bile kokias dulkes begerdami užsikrečiame džiovos tuberkuliais. Šioji liga netrunka žmogaus kune užsisenėti, o kuomet tas atsitinka, tada nėra džiovininkui vilties nuo mirties išsigelbėti. Jeigu ne fabrikoje, ne kasyklose, ne gatvėje, tai namie galime atsakančiai nuo dulkių apsisaugoti. Ypač mažutyčiai kudikiai neprivalėtų dulkes gerti.

Mokyklos, ką jau žėdnas bevienas žinome, irgi neliosos nuo dulkių. Daug kudikių jose užsikrečia tuberkulozimi. Bet problema, kaip mokyklas apvalyti nuo dulkių? Visaip jas gerino: vienosose padaugino langus, antrose pradėjo vartoti atsakantesnę rašomąją kreidą, kitais dar tulais įvairiais budais stengėsi paliuosuoti nuo dulkių. Suprantama, toks darbas sumažino džiovininkų kudikių skaičių, tečiau reikia neužmiršti, kad ganėtinai radosi tuberkulozimi sergančių. Ilgainiui Amerikos auklėtojai sumanė įsteigti taip vadinamas atviro oro mokyklas. Tuojau pasirodė, kad panašios mokslo įstaigos yra geriausias vaistas liguistiems kudikiams. Nudien Amtrikoje, o ypač didesniuose miestuose, vis daugiau, plačiau ir balsiau kalbama apie atviro oro mokyklas.

Kudikių sveikatos reikalais užsiimęs žurnalas, *The Hygiene and the Child*, už sausio mėn., 1914 m., bekalbėdamas apie kudikių sveikatą ir mokyklas, štai ką pastebi: Suvienytose Valstijose yra 20,000,000 kudikių, kurie lanko viešąsias mokyklas. Iš šio skaičiaus, aplamai aprokuojama, yra 600,000 tų, kurie skubiai turi būti mokinami po atviru dangumi. Be abejo, toks pastebėtinai kudikių skaičius reikalauja nemenko ir mokyklų skaičiaus. Vienok, kaip tik priešingai, atviro oro mokyklų mažai tėra. Toli gražu jose nesutelpa nė trečdalis sergančių kudikių. Pastaruoju laiku Didžiamame New York'e randasi dvylika atviro oro (open-air) publiškųjų mokyklų, kuriose mokinas 526 mokiniai. Be to, visose Suvienytose Valstijose dar yra 41 atviro oro viešoji mokykla, kurias lanko 1,755 mokiniai. Reiškia, iš 600,000 sergančiųjų kudikių, tik 1,755 tesinaudoja sveikatingomis mokyklomis. Likusieji gi, kurių yra net 598,245, turi gerti mokyklos dulkes, bereikalo naikinti silpnutę ir jaunutę savo sveikatą. Žodžiu, jie bereikalingai ir nelaiku žengia karstan, užmirštin...

Be dulkių, reikia da pažymėti, kad spjaudymas sparčiai platina džiovos žadintojus—tuberkulinius bacillus. Didėsių miestų gatvėse, tramvajuose, viešose įstaigose po bausme yra uždrausta spjaudyti. Berods,

to reikėtų užtekti. Rodos niekas neturėtų elgtis prieš įstatus ir uždraudą, bet kur tau! Galima drąsiai ir tiesiog sakyti, kad maža yra tokių, kurie pildo sveikatos autoritačių įsakas. Ir kad spjauydamis nors kam prastą darytų, o dabar sau! Patįs spjauo, patįs skleidžia tuberkulinius bacillus ir patys tuos nuodus atgal sugeria, dar ir kitus užkrėsdami. Jeigu spjauydamis darome sau neatlyginamą blėdį, tai, galop, paklausa, kaip galima apsisaugoti nuo bereikalingo ar reikalingo spjauydamo, kosėjimo bei šnypštimo?—Visokiais budais galima to išvengti. Pirmon vieton, daug spjauo bereikalingai, iš papratimo. Šie spjaudukai gali lengvai nuo to susilaikyti. Antron vieton sunkiaus ir veik negalima nuo kosulio bei šnypštimo susilaikyt tiems, kurie butinai turi tai daryti. Čia lyg ir pasunkėja problema, tečiau nereikia nusiminti. Truputį pamastę surandame įmones, kuriomis gali pasinaudoti dusulingieji. Šios įmonės labai paprastos ir kiekvienam prieinamos—yra tai popieriniai arba perkeliniai šnypštukai. Šiaip asmeniui, o ypač džiovininkui, parankiausia kosėti, spjauyti ir šnypšti nosinėn, o paskui reikia ją sudeginti. Kaip augščiau minėjau, jei perbrangu kiekvieną kartą perkelines nosines deginti, tam yra pagamintos labai pigios ir parankios popierinės. Pastarąsias, be abejo ir be jokio išsiteisinimo gali kiekvienas naudoti. Tai turi daryti ne vienas, ne du, ne dešimtis bei šimtas ypatų, bet, padėjus skirtumą šalin, visi taip turi elgtis. Šiuo keliu eidami tegalime sumažinti tuberkulozininkų skaičių.

Plačiau kalbu apie tuberkulozį, nes, iš teisybės, yra tai vodinga, bet sulaikoma, liga. Tik reikia žinoti, kaip nuo jos apsisaugoti, o jokio pavojaus nebus. Tulumis kitomis ligomis, kaip, paveizdan, škarlatina, buboniška plėga, cholera, etc. galima labai lengvu būdu ir nepatėmytinai nuo sergančių užsikrėsti, tečiau tuberkulozis nėra taip pavojingas. Galima gyventi viename name su tuberkulozimi sergančiuoju dienas, mėnesius, net metus, o nieko prasto nebus, jei tik sergantysis save gerai užlaikys. Visas nuo tuberkulozies pavojus glūdi tame, kad dauguma jaje sergančiųjų neatkreipia atsakančios domos į save, nešvariai gyvena, be pasisaugojimo visur—kur skrepliuoja ir tuo ne tik sau trumpina gyvenimo dienas, bet dar ir kitus užkrečia ligos perais.

Pagalios reikia dar ir tai priminti, kad pas tulus žmones yra įsigyvenusi nuomonė, buk nakties vėjas yra nesveikas ir pavojingas kvėpavimui. Tėmijant galima lengvai pastebėti, kad paprastai darbininkai žmonės nakties laike užsidarinėja langus, idant apsisaugoti nuo „prastojo vėjo“. Kaip reikia gailėtis, kad dienos laike jie geria dulkes fabrikuose, kasyklose ir da kitokiose vaizbos įstaigose, o nakties laike, kuomet turėtų pakvėpuoti tyru oru, tai, užsidarę langus, „kepina“ save.

Iš kur paeina šioji nuomonė apie oro prastumą,—sunku sužinoti. Tas, iš dalies, ir nesvarbu. Tik tereikia išitėmyti, kad nakties laike oras yra daug kartų ty-

resnis, sveikesnis ir tinkamesnis kvėpavimui, negu dienos. Dieną, ypač didmiesčiuose, gatvekariai, automobiliai, vežimai, žmonių judėjimas pripildo orą dulkėmis. Nakties laike, apmirus judėjimui, kartu mažiau bekiša dulkių oran ir jis tad yra sanitariškesnis, negu diena. Jeigu oras švaresnis, tad aišku, kad jis yra ir sveikesnis. Kiekvienas žmogus turi butinai pasirupint, idant jojo miegamojo kambario langai dienos ir nakties laike būtų kuoplačiausiai atdaryti. Tyras oras ir saulės spinduliai turi juos kuogeriausiai išvėdinti. Jokio „prasto oro“ tad nereikia bijoti, nes jo nėra.

Sunku nuosekliai ir vaizdžiai aiškėn išvilkti visas džiovos baisenybes. Nuo jos miršta maži, nesubrendę kudikiai, miršta ir seneliai—baltaplaukiai. Galop isitėmykime, kad tuberkulozimi serga ir miršta daugiausia jaunų, pačiame savo žydėjime asmenų. Oficialiai Amerikos daktarų raportai parodo, kad nuo tuberkulozies abiejų lyčių daugiausia miršta tarp 25 ir 30 metų. Prieš šiuos metus mirimai nuo tuberkulozies kyla augštyn, po šiais metais—laipsniškai slugsta žemyn.

Bėgyje pereitų keturių metų Suvienytose Valstijose mirė nuo džiovos 640,000. Daili žmonių armija. Civilė Suv. Valstijų karė nė per pusę neišžudė žmonių, kiek tuberkulozis. Aplamai, Suvienytose Valstijose kas metas nuo džiovos miršta apie 160,000 ypatų. O reikia visuomet turėti atmintyje, kad tuberkulozis nėra tai neišgydoma bei pavojingai limpančioji liga. Nuo jos labai lengvai galima apsisaugoti, tik reikia prisilaikyti, kad ir šiame piešinėlyj, paduotų taisyklių.

Tiek tai apie džiova. Dar, be abejonės, galima ir daugiau papasakoti apie ją. Augščiau nieko nesakiau, jog begerdami džiovininkų karvių piena, užsikrečiama liga.

Pagalios reikia tiek pridurti, jog visos parazitiškos bakterijos yra labai kenksmingos. Nuo jų visų reikia, kiek galint, apsisaugoti. Ypač reikia tuberkulozies saugotis, nes, pasak Baldwen'o, šioji liga kas metas Suvienytoms Valstijoms padaro blėdies ant \$150,000,000 iki \$200,000,000*).

(T. b.)

*) Baldwen: Osler's "Modern Medicine", 1907, 3, p. 143.

D-ras J. Danforth Taylor.

Na, kaip dabar stovi krikščionybė?

Kada taip vad. krikščionių tautos Europoje išbrido į kruviną karę, kuri suteikia neišpasakomus kentėjimus nesuskaitomiems žmonėms ir gyvuliams, kyla klausimas: „Na, kas-gi darosi su krikščionybė?“

Ar krikščionybė aplaimino žmoniją, kaip jos skelbėjai tikrina, ar galbut ji tapo prakeiksmu ir tolynžengos kliudytoja? Pažvelgkime į dalykus ir patyrimėkime be prietarų ar baimės. Krikščionybė, kaip ją žinome iš pamokų, yra sistema doktrinų ir išsakymų, paskelbtų tulo Žydo vardu Jėzus, kurs manomai esąs gyvenęs apie 2000 metų atgal, o žmonės, kurie įtiki paisėjimams, praktikoms ir jautimams, iš jo pamokymų ištekantiems, vadinami esti krikščionimis.

Krikščionybės advokatai tiki ir skelbia, kad mūsų dienų civilizacija visų visai priguli nuo josios pamokų, ir kad jokia tauta ar žmogus neatsiekė tikros didybės ar tikrų dėsnių moralės pareigos be josios labųjų įtekmių. Jie toliaus užsispyrę tikrina, kad tiktai įtikėdami į jų taip vadinamą Jėzų ir jojo pamokas, arba bent į tikybas vienos iš daugelio bažnyčių, kurios išsiplėtojo ant anų pagrindo, tegalime įeiti į taip vadinamą „dangų“. Atsakydami krikščioniui, kurs sako, kad nėsą galima atsiekti dvasinės ir moralės didybės be krikščionybės, mes galime priminti jam senovės Graikiją, kur daugeliu šimtmečių prieš atsiradimą krikščionių religijos buvo taip augšta civilizacija, kad jos neperviršijo niekas iki šitai dienai. Mes turime atsigrįžti į senovės Graikiją dėlei mūsų dvasinės kultūros, dėl gražiakalbystos, historijos, architektūros ir statuvų, ir dėl idėjų ypatingos laisvės ir ypatingų tiesų. Pagoniškoji senovė turėjo drutas pagrindis moralybės, ir nerastum nė vienos moralės pamokos Naujamjame (Žydu) Įstatyme, kuri nebutų skelbiama buvusi amžiais prieš Kristaus sumanytąjį gyvenimą.

Ką gi augštesnėji kritika atrodė apie Jėzų, kaipo papėdė tiek daugelio padavimų ir įtikėjimų? O-gi tikru daiktu yra, kad bažnyčios įsteigtos yra ant ko nori, bet tik ne ant teisybės. Vienas po kito apsigynimai krikščionybės subyrėjo į skutus; viena po kitai šmėklos apleidžia savo sėdenę. Biblija nėra nė įkvėpta nė apreikšta; Jėzus nėra historiška ypata, velnias pragaišęs yra; pragaro doktrina išslydo laukan iš įtikėjimų; dangus šiadien tai tik mintyjime t'esti, o ne koki vieta, ir pats dievas—tai dujėtas nugarkauluočius, o ne persona ar galybė.

Geriausieji atrodymai sako, kad Jėzaus niekadus nebuvo, ir kad jis yra tik teika ar idėlas, panėšintis į Santa Claus. Jėzus Naujojo Įstatymo yra tik sudėtine

butybe, sudaryta iš priešginiuojančių pobudžių įvairių žmonių ir jų upo. Jeigu didieji Augusto gadynės rašytojai Romoje nepamini Jėzaus, tai gana yra aišku, kad jie niekadus nebuvo girdėję apie jį, ir puikiai atrod, kad jis niekadus negyveno. Philosophas Seneka, kilčiausias savo gadynės Romėnas, perkeliavo Judėją, kada manomasai Jėzus prikėlinėjo numirėlius iš negyvumo; tačiau jo 25-uose tomuose, kurie užsiliko iki mūsų, nėra nė paminėtas Jėzus ar jo manomi stebuklingieji darbai. Daugelis kitų garsių rašytojų, kaip va: ciosorius Hadrianas, Arrianus, Agrippina, Plutarchas ir Plinius, nė žodeliu neužsimena apie Jėzų.

Su įvesdinimu krikščionybės, paremtos ant Jėzaus teikos, parėjo kraujo praliejimas, dvasinė, moralė ir fiziška nelaisvė, baimė, prietarai ir nežinia. Upės žmonių kraujo papludo bemėginant „Taikos Kuningaiktį“ palaikyti ant sosto (o katalikų kardinolus tinkamai vadina „Kraujo Kuningaiktiais“), tačiau erkėčių karuna niekadus netapo nuimta nuo žmonių antakių.

Ką labo krikščionybė padariusi yra moteriškai? Senose pagonybės dienose, moteris įėmė augštą ir garbingą stovėnį, jai buvo duotos socialės ir civylės tiesos ir laisvės; o krikščionybės įvedimas palaipino moterį į taip žemą padėjimą, kad ji niekadus neatsipeikėjo. Perjieškok Bibliją, ir nerasi nė žodžio apie lygų teisingumą motynoms, moterims ir dukterims svieto. Krikščionių religija, įsteigta ant pasakos Adomo nupuolimo palaikė moterį atsakomybėje už nudėtą ir mirtį, už nukryžiovimą Jėzaus, ir už visas negandas žmogaus čionai ir amžinai potam.

Kiek karių svieto historijoje buvo keliamas vardan krikščionybės ir taip vad. krikščioniškų tautų? Ar kas kitas sužadino tiek kraujo praliejimo ir kančių kaip krikščioniškoji religija, pati pastatyta ant pasakų ir išplėtota per apgaulių apgaulius? Ir atminime dar daugelio iš mūsų baisusis nelaisvės prakeiksmas buvo pašventintas krikščioniškųjų kunigų ir apginamas jų su prirodymais iš Biblijos.

Kada krikščionija pastatė Bibliją autoritate teisybės, ji paamžino klaidas, kurias toji kninga užgyrė, ir pasmerkė ar alsino atidengimus teisybės, kurie priešgyniavo toms klaidoms. Už visus nesutikimus, kurie kilo tarpe jos parėmėjų dėlei priešpriešumo doktrinų ir pamokų Naujo Testamento, tik krikščionybė teatsako. Ji stabdė ir papriešino mokslo išradimus, ir tokiu budu stoji priešais geriausį ir padoriausiąjį žmonijos draugą. Mokslas, o ne krikščionybė, pakylėjo žmogų iš laukiniškumo į civilizuotą ir apšviestą gyvūną. Mokslas, o ne krikščionybė, sumažino valandas triuso ir suteikė žmonijai geresnį maistą, apdarą ir buveinę. Svieto tolynženga įvyko ne dėl krikščionybės, bet ant jos patyčių.

Baimė ir prietarai, paeinanti nuo perduotųjų religijų, gaišta, ir krikščionybė smunka žemyn ir nebegali "sugrįžti". Materializmo religija greitai užima krikščionybės vietą, beje ažuot dievo turime gamtą, ažuot pamaldų—triusą, ir ažuot religijos—moralybę. Kadangi moralybė ženklina teisumą, išmanumą, maloningumą, dorumą ir blaivumą, arba regulas paimtas iš patyrimo, tai ji mažai ar nieko darbo neturi sa krikščionybėje, kuri siulo visai kitokias moralybės regulas.

Duok žmonijai pilną laisvę mintyimo, kalbėjimo, sielojimo, ir presos; pristatyk visus kunigus ir pastorius prie kokio nors naudingo darbo; duok mums industrialę ir ekonominę teisę, o karės ir kraujo praliejimai dings. Kiekviena tauta, siūsdama savo kariumenę karėn, prašo dievo palaimos ir pasisiekimo jos ginklams; bet kada skerdynė vyksta, neateina joks ženklas nuo dievo, ir pergalė tenka tam, kas turi daugiausia žmonių ir kanuolių.

Kiek milijonų dolerių praryja krikščioniškoji religija per savas bažnyčias, kas met lyg kokią didelę pinitis? Kiek gi grįžta atgal žmonėms labdarybės keliu? Ar namai, algos ar apšvieta pasigerino dēlei tos krikščionybės? Ar krikščionybė paliuosavo mintį nuo baimės ir prietarų, ir suteikė dvasės ir pramonės laisvę? Ne; kaip kad priaugos ant dugno laivo, taip krikščioniškoji religija stabdė tolynžengą protiniame išsilavinime ir laisvėje. Laikyk liaudį nežinėje ir prietaurose, suvargink jos dvasę ir kuną, ir kruvini kariavimai visuomet pasiliks pas mus.

Jeigu atrodymus prasidėjimo ir susiformavimo krikščionių religijos pastatytum prieš žmones, ji veikia pranyktų, o jos vieton umai atsirastų geresnė metoda moralio, protinio ir industrialio apsišvietimo. Krikščionybė turėjo beveik du tukstančiu metų parodymui savo gerumo, o ji pasirodė nenusisiekusia. Kad šiek tiek labo per ją tapo atsiekta, mes neužginčysime; tačiau sunku rasti tą blogą, iš kurio šis-tas gero ir labo nebutų išėję.

Kad karė su jos visomis baisybėmis įvyktų mūsų žemėje ir mūsų apšvietos dienose, beveik, rodos, nebūtų tikėtina; tačiau kada matai, kad žmogaus protas taip sukudikėja, jog garbina pasakišką Jėzų ir jo motyną, šventus škarmalus, šventus kaulus, ir skeveldras pramanyto kryžiaus, tai nėra ko stebėtiesi iš tokio menkniekio kaip karė.

Tikroji minties laisvė, išmaningas skaitymas ir svarstymas su protu visai laisvu ir nesupančiotu, daug prisidės prie pastumėjimo mus į tobulumo tikslą, kada karės ir kraujo praliejimai bus jau likę tik praeities palaikais. Vienas labas dalykas gali išeiti iš šios baisios europėjiškės karės. Taip vadinamoji "dieviškoji tiesa" karalių ir valdymierų, kita liekana senovybės, mums krikščioniškosios religijos perduota, bene prasmegs ir praperš.

Šis bei Tas iš Chronikos

Darbas yra ir pareiga kiekvieno žmogaus ir išlyga jo gyvenimo. Kas nedirba, tas neturi tiesos svetimu triusu gyventi, žinoma—išskyrus jaunuolius—nesubrendėlius, senelius—nusidėvėjėlius, ar ligonius ir šiaip gamtos nuskriaustuosius sveikatoje.

Todėl kada pasipina proga išgirsti kalbėtojus apie darbininko padėjimą ir pagerinimą jo buvio, ir mes mielai einame pasiklausytų minties kitų žmonių.

Rugsėjo 6 d. Serantone p. Michelsonas, "Keleivio" redaktorius, kalbėjo socialistų kuopos parengtame susirinkime. Mes p. Michelsoną skaitome prie gerų kalbėtojų; jis rimtai ir nuosekliai nupasakoja dalykus. Tik klausimas ar dalykai perstatytieji yra teisingi?

Tuluose išvedžiojimuose mes socialistams pritariame. Visi žinome, kad yra dalis žmonių, kuri kenčia skurdą ir vargą. Mes ir socialistai tą negerovę atjaučiame, ir norime ją iš draugijos prašalinti. Taigi čion sutinkame. Socialistai tikrina, kad skurdas taps prašalintas, įvesdinant išdarbystinio kapitalo socializavimą, įgyvendinant "kooperatyvę" (sądarbystos) respubliką. Ir čion iš gerokos dalies sutinkame.

Tačiau yra daug klausimų, kurių atsakyme vieni nuo kitų skiriamėsi. Štai, tarp kitko, iš kur kyla skurdas? Socialistai tikrina, kad tik kapitalistiškoji sistema tam kalta. Anot mūsų—to per mažą. Ir senovėje ir šiandien skurdas vieši, o senovėje kapitalizmas neviešpatavo. Aišku, kad polytiškos ir socialės ir moralės išlygos daugiur prisideda prie skurdo paplitimo. Negana to. Stoka apsišvietimo, nemokėjimas remeslų, nesumanomas žmogaus pirklyboje ant žemės ir jurės, girtybė, nemokėjimas žemę priderinčiai išdirbti—taip-gi didina, o ne mažina skurdą. Tad-gi ne už visoki skurdą atsako kapitalizmas.

Anot p. Michelsono, darbininku yra tik sunkųjį darbą betriusiantis žmogus. Ar-gi? O jau darbininku nėra mokytojas, daktaras, inžinierius ir kiti, kurie smagenymis labiausiai negu raumenymis dirba? Mūsų nuomone—darbininkais yra visi, kurie dirba naudingą draugijai darbą; kas dirba blėdingą darbą, ir dar paremtą ant apgavystės pagrindo—kaip štai: kunigai—tokius mes prie darbininkų tokių priskaityti tegalime, kaip kazirnikai, mergų pirkliai ir tt. Tokius draugija turėtų bausti ar iš savo ribų prašalinti!

Todėl priskaityti šviesuolius prie kapitalistų, kaip p. Michelsonas padarė, nėra išmintinga. Kapitalistais yra tie, kurie surinkę lobius, juos didina ne savo triusu, bet samdydami didoką skaičių darbininkų, kurių tai triusą kapitalistai išnaudodami ir turi didelį liūoną:

palocius, laivus, pokylius, dyklaikius ir tt. Tiems ir kuningai-dykađuoniai gelbsti. Todėl kaip vieni, taip kiti yra vadinami parazitais, nenaudėliais, skriaudikais.

P. Michelsonas tikrina, kad turime *klasių kovą* net Amerikoje. Klaida! Prieš įstatymus esame lygūs; visi dalyvaujame (rods moters nevisur) įstatymų leidime, ir mūsų įstatymai nežino nė kuningaikščių, nė baronų, nė bajorų, o tik žino žmones (ukėsus ir neukėsus). Yra tik viena klasė Amerikoje, tai—kuningija, ir su laiku, žmonėms susipratus, turės būti toji klasė panaikinta. Šiaip respublikoje klasių neturime, ir todėl kovoti prieš klases (išskyrus kuninginę) mes nematome reikalo čion. Kas kita būtų Maskolijoje, Vokietijoje, Austro-Vengrijoje; žodžiu sakant—monarchiškose šalyse. Rods yra vargšai ir turtingi žmonės, yra milionieriai kapitalistai. Bet tas skirtumas galima įstatymiškai sutvarkyti, uždedant pažangias mokesčius nuo įeigos, mokesčius nuo paveldėjimų. Juk vargšų bus ir "kooperatyvėje respublikoje", beje nestokuos žmonių be remeslo, be augštėsio išsilavinimo, be gabumų ir tt.

Ar kooperatyvė respublika įvyks tokioje formoje, kaip socialistai reikalauja, mes labai abejojame. Yra ir šiandien įstaigos municipalės, užlaikomos visuomenės lėšomis, kaip mokyklos, policija ir milicija, namai vargšų ir papaikėlių, o ypatinai krasa (pačtas), krasos sutauptymo kasos ir tt. Tų įstaigų socialistai neįvesdino. Jie net priešingi, kartais, yra policijai ir milicijai. O vienok kaip draugija šiandien stovi, tos įstaigos yra reikalingos. O gal mes leisime save apgrobti ant kelių, ar namuose? ar nereikia apsiginti nuo apsvaigusiu niekšų, ar jie katalikai ar kitoki būtų? Juk nuskriausti socialistai patys šaukiasi jeib kokioje skriaudoje prieš įstatymų ir reikalauja jų apgyrimo!

Tarp kitų dalykų, p. Michelsonas kalboje pasakė, kad nėra augštėsio ir geresnio idealo, kaip socializmas. Ir čion klaida! Augštėsniu daug idealu yra socialė sąmonė, kur kiekvienas draugijos sąnarys jaustų savo atsakomybę už skriaudas draugijoje. Jeigu socialė sąmonė įvyktų, tuomet mes pagerinimus draugijoje remtumėme ne ant klasių kovos, ne ant neapykantos ir keršto plėtojimo ir platinimo, bet ant moralės papėdės, platinimo moralių dėsnių, kas labiausiai sutinka su žmogiška prigimčia ir su teisingumu.

Ant nelaimės, mes Lietuviai, mėgdžiodami svetimų darbus ir organizacijas, neapsidairome ir nepamintyjame pirma, negu organizacijas sutveriamo. Jas sutvėrė, turime laikyti, ir lyg negražu būtų nusileisti. Bet pergalė prigulės organizacijoms, kurios tveriasi ant prigimtos moralybės principų. Ta pergalė įvyks po ilgų metų bereikalingo kovojimo ir jėgų eikvojimo. Mes, laisvamaniai, tokią organizaciją skelbiame, nors šiandien pasisekimo neturime, kadangi veikliejie draugijos sąnariai nė moralybės dėsniu nėra gerai apsvarstę.

Jeigu pagyvėnsime, tai pasistengsime tuos moralybės dėsnius apsvarstyti plačiau. O tuomi tarpu vieni kitiems rodykime kelią be piktumo ir be pagiežos (sine ira et odio).

Tuli Chicagos liet. laikraščiai prikiša "L. Minčiai", buk toji kliudanti sušaukimą seimo Chicagoje. Mat, tenykščiai klėrikalai svajoja, kad katalikų kokiai ten federacijai bešnekučiuojant apie klioštorių steigimą ir parapijų reikalus, busią galima viena diena apsvarstyti ir gelbėjimą nukentėjusių Lietuvių laike visaeuropėjinės karės ir pasirupinti dalykais Lietuvos autonomijos. Tai, rods, skubrus Chicagiečiai!

Mes žiurime į Chicagiečių suvažiavimą nekitaip, kaip ir į Philadelphijos bei jos apielinkinių Lietuvių susirinkimą. Vienas ir kitas gali būti tiktai priešseiminiam pasišnekėjimui, arba prisirengimui į antrąjį Lietuvių polytiškąjį seimą Amerikoje. Kas tokius lokalius susirinkimus skaito esant visatinu Lietuvių seimu, tas iš tikro kliutis stato Lietuvių tautiškam darbui. Bet mes to nedarome.

Lietuvių polytiškas seimas reikia sukviesti į New Yorką. Čion ir anglišku laikraščių įtekmė svaresnė, ir vieta prakilnesnė, ir galiausiai visiems prieinamesnė. Nėsa netik Lietuviai turėtų seime dalyvauti, bet reikia kvieisti ir Latvius, kurių diduma gyvena Rytinėse valstijose.

Nereikėtų per daug skubintiesi su seimu. Tegul visuomenė turi ganėtinai laiko apsvarstyti, kas ir kaip darytina. Nuo žingsnio, kurį seimas žengs, gali prigulėti Lietuvos ateitis. Netinkamą darbą padarius, netik nepasigerius tautos likimas, bet dar pasibloginti gali. Atsiminkime ir prezidento Wilsono reikalavimų, kad šalies ukėsei neperžengtų ribų neutrališkumo, ir kad mes neužsitrauktumėme neprielankumo Suvienuytųjų Valstijų vyriausybės. Reikia atsargumo ir rimtumo, o ne rėkavimų.

Girdžiu, kad socialistai dalyvaus seime, ir džiaugiuosiu. Pažangieji gaivalai drauge su konservatyvais gales rimtesnį darbą atlikti—tai viena. O antra—visai Lietuvai atstovaujama nebus sunku daugiau surinkti aukų, kurių juk begalės reikalaujamos bus. Linkėtina, kad draugijos rupintųsi savo delegatus iš anksto išrinkti. New Yorko-gi ir Brooklyno draugijoms išpultų jau dabar pradėti vietos jieškojus ir viską iš kalno surengus, taip kad delegatai iš kitų naujokynių atvažiavę, be trukdymo ir kliučių, paskirtu laiku, savo darbą pradėti galėtų. Mums rodosi, toks seimas tegalėtų laikomas būti tik pabaigoje spalio mėnesio, o ne anksčiau.

Visatinai imant, smulkmenas apreikšti išpuola savaitraščiams ir dienraščiams.

Kitą priekaištą mums štai kokį daro. Sako, kad mes atmetame kuningijos luomą. Rods mes tikime, kad toje luomoje vienas ar kitas kuningas ir esti doru žmogumi, tačiau kuningijos luomą skaitome ir parazitiška

ant tautos knno ir vyliugiška. Kodėl? 1) 1906 m. rods seime dalyvavo ir keli kuningai, bet vėliaus iš mirusiojo kun. Kaupo laiškų, paskelbtų "Viltyje", aišku pasidarė, kad kuningija tik trukdymui ir suardymui darbo prisidėjo. 2) Kun. Laukaitis, Petrogrado dumoje, visam svietui paskelbė, kad Lietuvos kunigija tik Maskolių valdžiai gelbėjo "kramolą" beje revoliuciją naikinti. O ar mūsų autonomijos ar laisvos Lietuvos reikalavimas neyra ir nebus "kramola"? Kaip-gi prileisti į seimą tuos, kurie—anot kun. Jakšto—tik kampininkais caro tesijaučia? 3) Kun. Prapuolenis savo kningutėje apie bažnyčią Lietuvoje (prancuziškai išleistoje Paryžiuje) rašydamas, aiškiai atrodo, kad kunigija Lietuvoje nuo pradžios krikščionybės iki laikų šiaudykščio Michalkevyčiaus, Vilniškės diacezijos administratoriaus, visomis įiegomis dirbo ir tebedirba, kad Lietuvą prapuldžius ir kad Lietuvius iš savo tautiškos skuros išnėrus. Ir 4) Amerikoje kunigija ir dabar, kada Lietuva ant kranto prapuolenės stovi, užsiėmusi yra reikalais bažnyčių ir klebonijų statymo, visokių tikėjimiškų draugijų steigimo ir drutinimo; tai-gi jai Romos polityka rupi, o ne tautos gerovė.

Tad, ne mes kunigiją atmetame, bet mūsų kunigija nuo tautos atsiskyrė. Ar-gi kudikiais esame, kad vyliugiams pavestumėme rupestį apie tautos reikalus?

Tikimėsi to viso dėlei, kad polytiškasai mūsų seimas yra dalyku liaudies, ar toji liaudis katalikiška, protestoniška, laisvamaniška ar kitokia būtų. Tad ir laukiame liaudies seime dalyvavimo.

Jeigu kuningai nors tiek teisingumo turėtų kiek biržės, jie uždarytų dabar savo bažnyčias, taip atsiliapia kun. G. Monroe Royce; mat, jie skelbia taiką, o patys eina į karę arba laimina armijas, nors bekariaujantieji visi tiki į Kristų, beje yra krikščionimis. Kokią-gi paveizdą kuningai duoda ne-krikščionims ir pagonams? O čia jie renka nuo žmonių piningus platinimui krikščionybės tarp pagonų! Jeigu popiežiai, patriarchai, vyskupai, bažnyčios ir misionieriai negali sustabdyti taip baisios visaeuropėjinės skerdynės, tokio subjurojimo žmonybės, ar-gi verta, kad koks žmogus bent dvylekį išmestų palaikymui tų kuningiškų šaldrų?

Aišku, kad krikščionybė sukriušo; jos pamokymai neturi praktiškos vertybės. Tai-gi kuningai išlupa milijonų milijonus nuo žmonių apgavikišku būdu, nėra nepadaro darbo, už kurį ima užmokesnį. Po 19 metašimčių kunigija neturi įtekmės žmonijoje, nors save dvasiškais tėvais vadina. Koki čia tėvai, kad savo vaikų nė nuo pasipjovimo sulaikyti negali? Kam dar vadintiesi krikščionimis, jeigu krikščionys ir jų valdymierai tik skerdikais ir žmogžudomis esti? Tegul jie visi prasmenga, tie dvasės apgavikai!

Bet ne vienas kun. Royce šiadien taip šneka. Štai ir kitas, kuris maž-daug myli teisybę, tai kun. W. S.

Rainsford iš New Yorko. Jis maž-daug taip sąprotauja:

Ar gi žmonės ir tautos, pasvirusios žmogžudyston, turi ką bendro su Jėzaus pamokymais? Ar gi žmoniškumas (iš dėkos krikščionybės) gali kuomet "apdengti žemę kaip kad vanduo apdengią jures" ir ar gali "pasiliauti karės ant viso svieto?" Ar gi krikščionybė nepasirodo nusususia, kad ji ikišiol nemokėjo žvėriškumą pasmerkti žmoguje? Ar gal įvyks dar atsigimimas ir dvasė pasikels prieš karę? Juk karė—tai baisybė, ar-gi nepasibjaurės jaje tie kariaujantieji milijonai?—Mes atsakysime, kad žmonija atsigims, bet ne ant pagrindo krikščionybės, o prigimtos ir sugyvenime įgytos moralybės. Krikščionybė—tai prietarai, tai šmėkla,—ir nuo jos turime trauktiesi ir gintiesi lyg nuo pavietrės!

Navatna, kad yra užtarautojai karės tiktai karės dėlei. Jie tikrina, kad karė išplėtojanti tulas reikalingas žmogui dorybes, ir jie balsiai pašiepia minkštainius, kurie šneka, kad karė stumia atgal laikrodį civilizacijos.

Ar-gi iš tiesų karė neatgal grąžina barbariškumą? Ar-gi mes bent keliais šimtmečiais nepašokome atgalios? Dveją mėnesių atgalios, buvo šviesių žmonių, išitikinusių, kad galimas esąs "civilizuotas kariavimas". Tokio kariavimo pagrindan buvo dedama, kad neturi būti bereikalingo užsipuolimo ant moterių, kudikių ir nekariaujančiųjų. O čia tiesiok tuomi ir užsiima Zeppelino orlaiviai aplink Antverpeną, Paryžių ir kitur!

Negana to. Sądaros tapo paniekintos, ant neutralių tautų užpulta, mynos tapo padėtos atvirose jurėse ir neutraliai laivai suplaišinti, ir galiaus užmušinėjami esti nekariaujantieji ir be reikalo savastis naikinama bombomis, numestomis virš galvų iš orlaivių. Ar-gi tai "civilizuotas" toks kariavimas? Tai bene grįžimas atgal į barbariškumą? Kiekviena karė yra pragaru, bet čia jau tikrai civilizacijos laikrodis esti barbariškai pavaromas atgal...

Turkai ir Dede Samas.

Turkai įvarė baimę krikščionims. Mat, jie atsisakė misionierius laikyti po svetimų žemių įstatymais; o kadangi žinome, juog misionieriai tarp "pagonų" tai tikri vagiliai, apgavikai ir šaldrjai, tai suprasime, kaip tiems ponams kailis panižo, kada Turkai žada juos teisti savais, o ne svetimų, beje krikščioniškų, žemių įstatymais. Net Sv. Valstijų ambasadorius Konstantinopolyje krupterėjo, kad Turkai galį surengti skerdynes krikščionims, ir todėl jis reikalauja, kad šarvuočiai Tennessee ir N. Carolina, kurie dabar plaukioja po Europos vandenynus, tuojau keliantų apsaugoti misionierius nuo įtariamo pavojaus.

Bet mes nesutinkame. Kodėl Turkai negalėtų pasilinksminti papjovimu keletos krikščionių, kada dabar milijonai krikščionių Europoje užsiėmę yra tajė links-

mybe, ir kada jie viena dieno paskerdžia daugiau savo vientikių negu Turkai įstengtų į mėnesį? Ko tie krikščionis lenda į Turkų šalį ir kam Turkams pinasi po kojų?

Ar gi prezidentas Wilsonas neragina mus visus užsilaikyti neutrališkai, bešališkai? ir ar mes neturime būti dėkingi Turkams už didvyrius, kokius jie svietui pagamino, ir už paramą suteiktą civilizacijai? Žvilgterkime į Muhamedą, ir Džingis-čaną, ir Omarą Chayyama, ir Osman-pašą, ir Abdul-Hamidą, ir Ali-Babą, ir Keturiasdešimt Žmogžudų! Kur būtų šiandien civilizacija atsidadusi, jeigu ne šitie Muzulmonų didvyriai būtų ją rėmę? Juk turkai, pamėgdžiodami krikščionims, tik atiduoda garbę krikščionybei!

Ir ką gi tie krikščionys veikia ten pas Turkus, jų civilizuotoje draugijoje? Ko gi jie nekeliauja tolyn į šiaurę, kur jų pačių broliai gali juos paskersti, jeigu jiems nepatinka sumanymas Turkų valdyti juos sava "auksine regula"?

Anot New Yorko *Call*, socialistų laikraščio, atimti kam džiaugsmą skerdimo ir daryti skirtumą religijos dėlei, tai baisi bigoterija ir nepakanta, ir didesnės sumanyti nebutų galima. Kodėl reikia Turkams drausti skerdynes, kada krikščionis jomis linksmiasi? Ar tik Turkams nėra leistina mėsininkauti? Be abejonės, reikia ir turkams pripažinti lygias tiesas su krikščionymis!

Tad jeigu Turkai skerdžia neprašytus krikščionių apaštalus, kam tas turi rūpėti Suv. Valstijų vyriausybei? Turkai seka tik krikščionių paveizdą—tai viena; o antra—jų nuleistas kraujas nedaugiau ką ženklintų, kaip kad vandens kibiras įpiltas į jurę! Galiausiai bene tai būtų pradžia Muhamedonų atsivertimo į "krikščionybę"? Kas tai galėtų atspėti? O tai juk tikras džiaugsmas būtų krikščionių bažnyčioms.

Jahnis Poruks.

FAKYRAS.

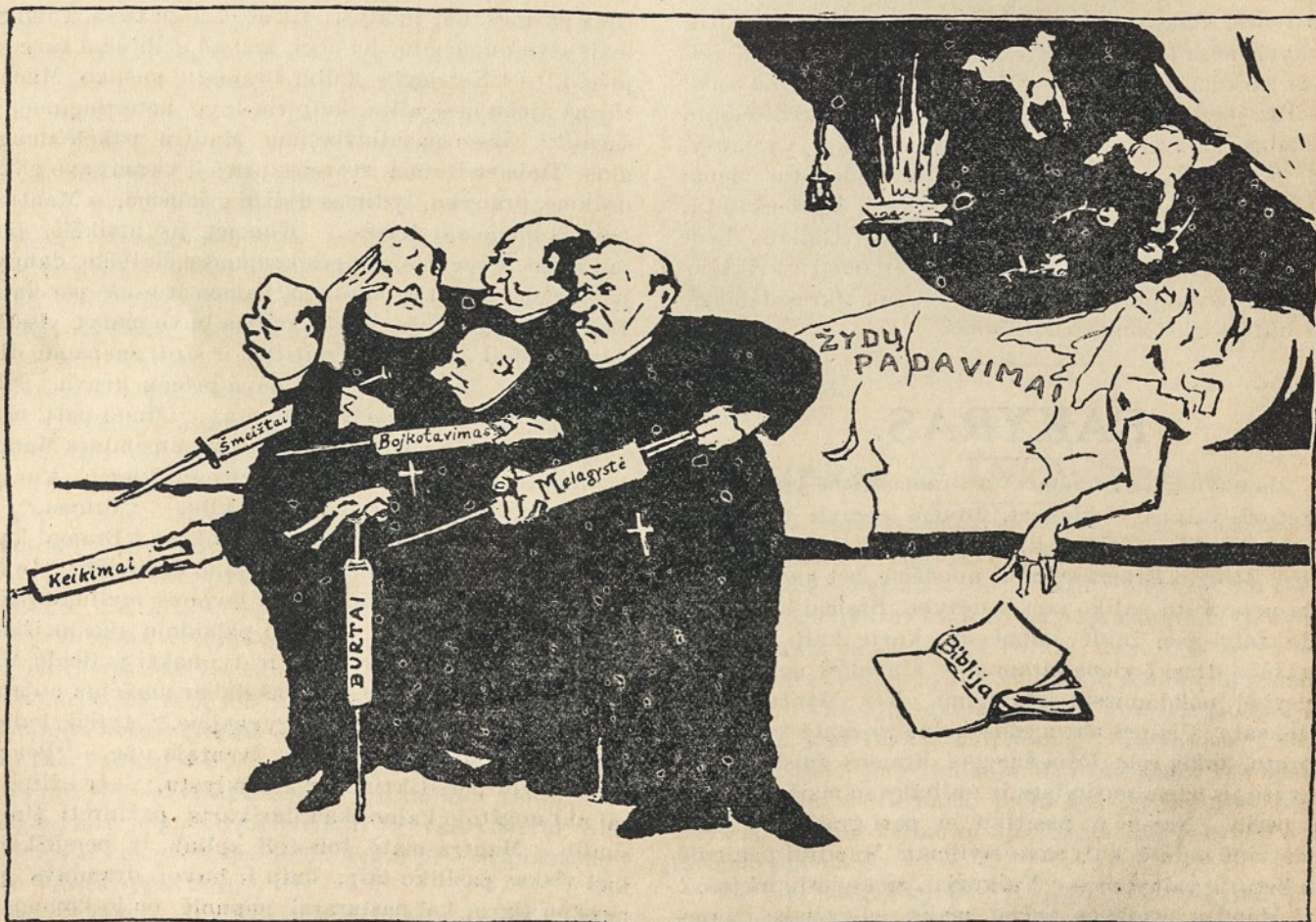
Jis buvo teisus žmogus, o Brama atėmė jam žmoną ir keturis vaikus. Abelnai, Brama nemylė tu, kurie nori būti augštesniais už kitus ir mano, buk jie tiesą pažinę. Žmogui Brama sumanė nuodėmę, bet kad žmogus visai nepažūtų paliko jam ir dorybę. Bramai buvo nuobodu, taigi jisai žaidė žmonėmis, kurie kaip plėšrieji paukščiai draskė viens kitam akis, stumdėsi nežinojimo tamsybėj juokdamiesi ir verkdami. Tik Mantra buvo ne toksai. Užlipęs ant augšto kalno jis matė viską, jis suprato, kokią rolę lošia žmogus Bramos žaisluose, ir sugryžo jis namo nusiminęs ir nuliudęs su maišeliu ryžių ant pečių. Namie jį pasitiko jo pati graikšti ir graži tamsveidė indusė, kuri savo mylimam Mandrai pagimdė jau keturis vaikelius.—"Vaikučiai, aš kovosiu už jus," tarė Mandra, atidavęs pačiai maišą su ryžiais: "jums grėsia pavojus; aš buvau ant augšto kalno ir mačiau,

kaip artinasi priešas; priešų daug ir šaudyklės jų užnuodintos; bet aš sergėsiu jus."—Melsime Bramos, o jis apgins mus, "tyliai tarė pati. Mantra užsimastė. Atėjus vakarui jis nuėjo pas šventąją upę ir vienas meldėsi iki rytui.—"Brama, tu leidi ant mūsų priešus! Kuom gi mes užrustinome tave? Mes santaikoj gyvenom šiam klonyje visą laiką. Aš, mano pati ir vaikai niekam nepadarėm blogo, nieko nenuskriaudėm. Kam tu mus persekioji, Brama?"—Taip kalbėjo Mantra naktį. Jis norėjo gaut iš Bramos teisingą nusprendimą. "Padaryk taip, kad nelaimė aplenktų mus," tęsė Mantra, "ir kad mes liktume gyvi." Bet Bramai nepatiko jo malda. Mantra nesilenkė jam kaip kirminas. Visi lenkdavosi Bramai, kaip vergai, tik Mantra norėjo būti augštesniu ir reikalavo nuo jo teisybės.—"Tu nusidėjėlis, Mantra," tarė Brama rusčiai: "tu sumynei savo kojomis tukstančius kirminų ir vabzdžių, kuriuos aš sutvėriau savo garbei. Tavo vaikai skynė pievose gėles, kurios linksmia mane. O tavo pati rytmečiais užmiršdavo šauktis į mkne; ji pirmiau bučiuoja savo vaikus, o paskui atsimena mane, tai nors jos lupos kalba maldos žodžius, bet jos širdis priklauso tik tau ir tavo vaikams. Ir tu pats, Mantra, per daug didžiuojiesi ir manai tiesą pažinęs. Bet tu klysti: tik aš pažįstu tiesą. Taigi gailėkis savo nuodėmių, jei nori, kad aš gelbėčiau tave nuo priešų."—"Neteisybę kalbi, Brama!" sušuko Mantra: "ir aš nieko nesigailiu, kaip tik tavo neteisingumo, visagali!" Ir su pasididžiavimu Mantra pakėlė dangun akis. Tuomet Brama, stovėjęs prieš jį visam savo garbės didume, pranyko, lydintas didžio griausmo, o Mantra iš baimės puolė ant žemės... Kuomet jis atsikėlė, buvo jau rytas ir šventosios upės krumuose čiuo bėjo daugybė paukščių. Mantra skubino namon tiesiai per kalną. Bet ant viršukalnės, iš kur galima buvo matyti visa kas darėsi aplink, jam kojos nutirpo ir širdį suspaudė didis skausmas. Jo namų vietoje buvo pelenų kruva, iš kurių dar kilo srovės mėlynų dumų. "Mano pati! mano vaikai! nužudė juos priešas!" sušuko nusiminęs Mantra. Ir rado jis pačią ir vaikus negyvus ant kiemo, kur gulėjo daugelis užnuodintų šaudyklių. "Brama," sušuko Mantra, pakėlęs dangun rankas; "Brama! ką tu padarei? Argi tave linksmia mano nelaimė?" Ir karčiai verkė Mantra bučiuodamas lavonus mylimos pačios ir brangiųjų vaikelių. Paskui palaidojo juos ir iškaišė jų kapus gėlėmis. Dvi dieni ir dvi nakti praleido Mantra pas jų kapus. "O, kaip aš dabar norėčiau numirti! man nėr linksmybės šiame gyvenime," tyliai kalbėjo Mantra, ruošdamasis eiti pas šventąją upę.—"Bet pirma aš turiu persitikrint, ar aš neklystu."—Ir užlipo jisai ant augštojo kalno, kad dar kartą pažiūrėti šin pasaulin. Mantra matė toli-toli aplink ir persitikrino, kad viskas pasiliko taip, kaip ir buvo: dramblys grumėsi su tigrų, kol pastarasai nepuolė po jo kojomis, ir pergaltėtojas ėjo toliaus, rodos nieko tokio neatsitikus.

Tik štai dramblių užpuolė galingas liutas. Vos tik jis pergalėjo savo auką, kaip jį, gyvulių viešpatį, užpuolė didis smauglys, kurs, apsvyniojęs apie liutą, umai užsmaugė jį. Tuom tarpu miške pasirodė medėjai ir pradėjo laidyt užnuodintas šaudykles į baisų kirminą, koliai tas nenugaišo. Medėjai džiaugėsi savo pasisekimu ir susirinko pietauti. Viens iš jų nuėjo atsigerti pas šaltinėlį, kuris tekėjo iš uolos. Bet štai jis, užmiršęs savo troškimą, pagriebė rankomis kraštą uolos ir darbas, kolei neatlaužė nuo uolos gabalą blizgančio metalo. "Aukšas, aukšas!" sušuko jis, pakėlęs virš galvos blizgantį prieš saulę aukso gabalą. Bet kitas medėjas, patėmijęs tai, užmušė pirmąjį ir paveldė jo radinį. Tik ir šisai vos perėjo kelis žingsnius, kaip krito, pervertas savo draugo šaudykle. Ir taip senieji draugai trumpu laiku pradėjo kovoti tarp savęs ir užmušinėjo viens kitą, kol pagalios liko tiktai vienas, nuėmęs paskutinį savo priešininką. Jis paėmęs aukso gabalą laikė drebančiose rankose. Paskui paslėpęs brangenybę prie savo krutinės, leidosi bėgti, kad niekas nepagautų ir neatimtų jo turto. Bet ant viršukalnės paslydo jam koją ir, baisiai suklykęs, jis krito bedugnėn. — "Brama! aš teisybę sa-

kiau!" tarė Mantra: "Tu pasauliu žaidi! Ir aš visada busiu tavo priešu!" Mantra nulipo nuo kalno. Klonyje, palei savųjų kapus, jis nukirto storą medį, palikdamas liemenio galą sulyg žmogaus. Ir užsilipo Mantra ant nukirstojo medžio likusio liemenio, ir stojo kaip fakyras. — "Ne garbei tavo, Brama, bet kerštui, o garbei teisybės aš čia stovėsiu ir tylėsiu, kentėsiu ir badą, ir troškimą, kolei mano kunas nepavirs pelenais." Ir stovi Mantra ant augšto kelmo jau keli metai, ir visoje apylinkėje eina gandas apie jo šventumą. Tylioje baimėje eina pro jį žmonės ir gyvuliai. O jis stovi ir tyli. Jo veidas pasidarė pilkas, panašus granitui, bauginantis, užsimastęs, bet šaltas, nors karšta Indijos saulė be pasigailėjimo degino jo galvą. Fakyro valia pasirodė neperlaužiama. Jis stovėjo toje vietoje, iki jo kunas suiro ir pabyrėjo dulķėmis. Žmonės laikė tą vietą per šventą, jie lankėsi tenai, ištisas dienas stovėdavo tyliai ir periminėjo fakyro papročius. Niekas iš jų nesuprato pavirtusio dulķėmis Mantros, nei jo švento keršto. O Brama vis valdė.

Vertė J. Dovygnėlis.

Numirelio Sargyba.

DR E. L. PEET**Specialistas**

Gydome Akių, Ausų, Nosies ir Gerklės ligas.

Išgaminuoja akis ir
PRITAIKO AKINIUS

Providence Square, North Scranton, Pa.

Živatas ir Zaleckas

SANKROVA

VISOKIU PUIKIAUSIU GERIMU.

Čia gausi: Ruginės Bourbon degtines, yvairiu "Brandes" iš Californijos, francuziško vyno ir koniako, itališko, ispaniško, vokiško, vengriško vyno, neišskiriant ir rusiškos VODKOS. Karčiamininkams parduodame visoj Amerikoje ir nusiunčiame greitai ir teisingai. Reikalaujami kokio nors gėrimo, kreipkitės žemiau padėtu antrašu:

Providence Square, Scranton, Penn'a.

PADĖKITE STATYTI**TAUTOS NAMUS VILNIUJE**

Aukas priima mūsų redakcija, arba galite siųsti tiesiog į Vilnių šiuo adresu:

LIETUVIŲ MOKSLO DRAUGIJA
(Litovskoje Naučnoje Obščestvo),
Lydos gatvė, 7, Vilnius.
Russia-Lithuania.

Skaitykite ir
Platinkite

"LAISVAJĄ
MINTI"

Tiktai \$2.00 metams

Tikras ir Sveikas Reikalas

NORTH SCRANTON BANKAS augo ir dabar te- b'auga ir plėtojasi. Tas viskas priguli nuo uo- lumo ir atydumo vadovų Banke, kurie patys tyrinėjo ir mokėsi, kaip Bankas reikia vesti, ir kurie reikalauja, kad Banko reikalai būtų vedami visais laikais taip, kad būtų teisingi geri ir patikėtini.

Tokia Banko valdyba pati- krina, kad negali prapul- ti nė 1 doleris tén padėtas.

NORTH SCRANTON BANK,
1902 N. Main Ave., SCRANTON, Pa.

**The International
College of Midwifery.**

Moterims žinotina, kad Scrantone pradė- sime naują kursą akušerijos mokymo Sau- sio mėn. 2 d. (January) 2 d. 1915.

Mokinties priimame moteris ir merginas, mokačias skaityti ir rašyti, turinčias nemažiaus kaip 20 metų.

Mokslo kursas traukiasi 4 mėnesius. Mo- kestis išneša už mokslą \$100.00. Užmo- kėti reikia iš viršaus.

Akušerė, pabaigusi mokslą, gauna di- plomą.

Mokykla yra inkorporuota Pennsylvani- jos valstijoje, bet diplomai yra geri vi- sose Suvienytų Valstybių valstijose.

Iš svetur atvažiavusios mokinės randa pi- gų pragyvenimą.

Perdėtiniais akušerijos mokyklos yra ir pas juos galima atsišaukti:

DR. J. ŠLIUPAS, Pres., 1419 N. Main Ave.

DR. J. KULCZYCKI, Treas., 1125 Pittston Ave.

SCRANTON, PA.

LIETUVIŲ LAIKRAŠČIAI

LIETUVOJE.

“Aušra” — dvisavaitinis iliustruotas laikraštis, skiriamas darbo žmonėms. Kaina: metams 1 rubl. 50 kap., ½ m. — 80 kap. Užsien.: met 2 rubl., ½ m. — 1 rubl.

“Bendrija”, kooperacijos reikalams pašvętas mėnesinis laikraštis. Kaina: metams 1 rubl. 50 kap. Užsien. met. 2 rb.

“Draugija” — literatūros, mokslo ir politikos mėnesinis laikraštis. Metams — 6 rubl. Užsien.: metams 7 rubl.

“Garnys” — mėnesinis pajuokos laik. Metams — 1 rubl.

“Lietuvaitė” — mėnesinis kataliku moterų laik. Met. — 2 r.

“Lietuvių Tauta.” — Lietuvių Mokslo Draugijos metraštis. sąsiuvinys. 1907 m. 160 pusl. 1 rubl. 50 kap. II sąsiuv. 1908 m., 151—XXXI p. 2 rb. 50 kap. III sąsiuv. 1909 m. 38 p. 1 rubl. 50 kap. IV sąsiuv. 1910 m. 132 p. 1 r. 50 k.

“Lietuvos Ūkininkas” — savaitinis pirmievių laikraštis su “žemės”, “Jauimo”, “Sveikatos” ir “žibutės” priedais. Metams — 3 rubl. Užsien.: metams — 4 rubl.

“Lietuvos žinios” — inteligentų pirmievių laikraštis, su “Aušrinės” ir “Mokyklos” pried. Eina tris kartus i savaitę. Metams — 3 rubl. Užsien.: 6 rubl.

“Litwa” — lenkiškai rašomas dvisavaitinis lietuvių laikr. Metams — 3. rubl. Užsien.: 4 rubl.

MEDICINA IR GAMTA. Vilniuje, 4 rubliai metams.

“Rygos Garsas” — visuomenės, politikos ir literatūros laikr. Eina du kartus i sav. Metams — 4 rubl.

“Rygos Naujienos” — savaitinis laikraštis. Metams — 2 r. 50 kap. Užsien.: metams — 4 rubl.

“Šaltinis” — krikščionių-demokratų savaitinis iliustruotas laikraštis, su “Šalinėlo” ir “Artojo” priedais. Metams — 3 rubl. Užsien.: 4 rubl.

“Teatras” eina kartą i mėnesi knygutėmis, kuriose tilpsta paringieji kaip originaliai taip ir verstiniai scenos reikalai. Kaina: metams 3 rubl.; užsien. 4 rubl.

“Vadovas” — mėnesinis laikr., skiriamas kunigams. Metams — 10 rubl. Užsien.: 12 rubl.

“Vienybė” — savaitinis laikraštis. Metams — 2 rubl.

... “Viltis” — visuomenės, literatūros ir politikos laikraštis (tautininkų laikr.). Eina tris kartus i savaitę. Isteigtas 1907 m. Metams — 5 rubl. Užsien.: 7 rubl.

“žemdirbys” — dvisavaitinis ūkio, prekybos ir pramonijos laikr. Metams — 1 rubl. 20 kap. Užsien.: 1 rubl. 60 kap.

AMERIKOJE.

“Darbininkų Vitis” — savaitinis, truputi socialistiškas laikraštis. Metams — 1 dol. 50 centu.

“Dilgėlės” — dvisavaitinis pajuokos laikr. Metams 1 dol.

“Draugas” — savait. kataliku laikr. Metams — 2 doleriai. 2 dol.

“Jaunoji Lietuva”, 4611 So. Paulina St., Chicago, Ill.

“Katalikas” — savait. tautiškai-katalikiškas laikr. Metams 2 dol.

“Keleivis” — sav. pirmievių laikr. Metams 1 dol. 50 centu.

“Kova” — Lietuvių Socialistų savaitinis laikr. Metams 2 dol.

“Laisve” — eina dusyk i savaitę, pirmieviškas laikraštis. Kaina metams \$2.00, i užsieni \$3.00.

“Lietuva” — savaitinis tautiškas pirmieviškas laikraštis. Metams 2 doleriai.

“Lietuvių žurnalas”, mėnesinis su paveikslais laikraštis. eina Chicago, Ill. Metams 1 dol. Užsien.— 1.25c.

“Naujienos”, Chicago, Ill.

“Saulė” — eina du kartus savaitę. Truputi katalikiškas laikraštis. Metams — 2 dol. 50c.

“Tėvynė” — sav. tautiškai-pirm. laikr. Metams — 1 dol.

“Vienybė Lietuvninkų” — sav. pirmievių laikr. Metams — 2 dol.

“žvaigždė” — sav. kataliku laikr. Metams — 2 dol.

“Tarka” — mėnesinis Satyros ir Juoku Laikraštis. Metams — \$1.00. Pusei m. — 60c.

PRANCUZIJOJE.

“Les Annales des Nationalités” — Paryžiuje.

PRUSUOSE.

“Apžvalga” — eina iš Klaipėdos. Vienas iš tu laikr., kurie labiausia rupinas. let. reik. Prusuose. Kaina 3 mėn. — 85 pf.

“Birutė” — savaitinis Prusu lietuviams gaivinti skiriamas laikraštis. Metams—Amerikoje \$1.50. Didžiojoje Lietuvoje 3 rub.

“Konservatyvų Draugystės Laiškas” — eina iš Prekulio 2 kartus per savaitę valdžios šelpiamas. Konservatyviškas. Metams — 2 mk 60 pf.

“Lietuviška Ceitunga” — eina iš Klaipėdos du kartus per savaitę Pakraip. priešingas lit. taut. judėjimui. Metams — 3 mk. 60 pf.

“Nauja Lietuviška Ceitunga”. Eina tris kartus per savaitę (vokiškomis raidėmis). 3 mėn. — 97 pf.—1 rb.—50 centu.

“Pakajaus Pėsias” — savaitinis maldininkų (“Mkrių”) laikr. eina iš Klaipėdos. Metams 2 mk.

“Pagalba” — mėnesinis tikybinis laikr. Eina iš Prekulio. Metams—1 mk.

“Šaltinis” — ejo iš Tilžės kas antras menuo. V. Storostos teozofijos laikraštis.

“Tilžės Keleivis” — eina tris kartus per savaitę. Priešingas liet. taut. judėjimui. Metams—4 mk. 24 pf.

“Jaunimas” — mėnesinis laikraštis skiriamas jauniems. Metams — 2 mk.

“LIETUVIŠKAI-VOKIŠKAS SAVAITRAŠTIS”, skiriamas šviesėniems Lietuviams, lietuviškoj ir vokiškoj kalboj. Metams \$1.50.

ANGLIJOJE.

“Rankpelnis” — sav. Anglijos liet. socij. laikr. Metams — 3 rb.

Kokie tik kam patinka iš paminėtų laikraščių galima užsirašyti “Laisvosios Minties” administracijoje po šiuo adresu:

Laisvamanių laikraščiai kitose kalbose.

THE TRUTH SEEKER. New York City.

SECULAR THOUGHT (mėnesinis). Toronto, Canada.

FREIDENKER. Milwaukee.

SVOJAN (mėnesinis) Chicago.

DENNICE NOVOKU. Cleveland, O.

LAISVOJI MINTIS

1419 N. Main Ave.,

SCRANTON, PA.